

Grenzüberschreitende Raumentwicklung zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik

Přeshraniční územní rozvoj: spolupráce mezi Německem a Českou republikou

Endbericht zum Forschungsprojekt
„Synthese gemeinsamer deutsch-tschechischer
Raumordnungsvorhaben zur Stärkung der territorialen Kohäsion“
im Auftrag des Bundesamts für Bauwesen und Raumordnung

Závěrečná zpráva k výzkumnému projektu
„Syntéza společných česko-německých záměrů územního rozvoje
směřujících k posílení územní soudržnosti“
vypracováno z pověření Spolkového úřadu pro stavebnictví
a prostorové uspořádání

Projektleitung / Vedení projektu

Jens Kurnol

Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung, Bonn

Dr. Hans-Jürgen Schmidt

Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Berlin

Auftragnehmer / Zpracovatel

Dr.-Ing. Markus Leibenath, Dipl.-Ing. Robert Knippschild, Cand. Dipl.-Geogr. Anke Hahn
Leibniz-Institut für ökologische Raumentwicklung e.V. (IÖR), Dresden

Ing. Igor Kyselka, CSc., Mgr. Robert Veselý

Ústav územního rozvoje (ÚÚR), Brno

Ein Projekt des Forschungsprogramms „Aufbau Ost“ des Bundesministeriums für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung (BMVBS) und des Bundesamtes für Bauwesen und Raumordnung (BBR).

Projekt výzkumného programu „Výstavba Východ“ Spolkového ministerstva dopravy, výstavby a rozvoje měst (BMVBS) a Spolkového úřadu pro stavebnictví a prostorové uspořádání (BBR).

Forschungen / Výzkum

In der Schriftenreihe Forschungen veröffentlichen das Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung (BMVBS) und das Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung (BBR) ausgewählte Ergebnisse aus der Ressortforschung in den Themenbereichen Raumordnung, Städtebau, Wohnungswesen und Bauwesen.

V řadě „Výzkum“ zveřejňují Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoje měst (BMVBS) a Spolkový úřad pro stavebnictví a prostorové uspořádání (BBR) vybrané výsledky rezortního výzkumu v oborech územní plánování, urbanismus, bydlení a stavebnictví.

IMPRESSUM / IMPRESUM

Herausgeber / Vydavatel

Bundesministerium für Verkehr,
Bau und Stadtentwicklung (BMVBS)
Invalidenstraße 44
10115 Berlin
www.bmvbs.bund.de

Bundesamt für
Bauwesen und Raumordnung (BBR)
Deichmanns Aue 31–37
53179 Bonn
www.bbr.bund.de

Übersetzung / Překlad

Ing. Igor Kyselka, CSc., Ing. Petr Martykán,
PhDr. Marta Severová, Mgr. Robert Veselý

Gestaltung und Satz / Grafická úprava a sazba

SDV – Die Medien AG
www.sdv.de

Druck / Tisk

SDV – Die Medien AG

Verlag / Nákladatelství

Selbstverlag des Bundesamtes
für Bauwesen und Raumordnung
Deichmanns Aue 31–37
53156 Bonn

Bestellungen / Objednávky

Beatrix Thul
E-Mail: beatrix.thul@bbr.bund.de
Stichwort: Forschungen Heft 122

Nachdruck und Vervielfältigung / Přetisk a kopírování

Alle Rechte vorbehalten
Všechna práva vyhrazena

Die vom Auftragnehmer vertretene Auffassung ist nicht unbedingt mit der der Herausgeber identisch.

Názory zpracovatele obsažené v této publikaci nemusejí být shodné s názory vydavatele.

Vorwort / Předmluva

Nach der umfassenden Erweiterung der Europäischen Union haben die Tschechische Republik und die angrenzenden deutschen Länder eine völlig neue Lage im geopolitischen Gefüge eingenommen – sie befinden sich jetzt in einer zentralen Position in Europa und müssen im Wettbewerb der europäischen Regionen erfolgreich ihren Platz finden. Es geht darum, im Geiste von Lissabon und Göteborg den europäischen Prozess des territorialen Zusammenhalts voranzubringen und sich als eine wirtschaftlich starke, wettbewerbsfähige europäische Region zu positionieren.

Das erfordert eine großräumige Sichtweise ebenso wie einen stetigen Dialog zu Fragen der gemeinsamen grenzüberschreitenden regionalen Entwicklung. Vor diesem Hintergrund hat sich unter dem Vorsitz des deutschen Bundesministeriums für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung und des tschechischen Ministeriums für Regionalentwicklung im April 2006 die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung konstituiert. Diese Arbeitsgruppe knüpft an die engen und intensiven Kontakte an, die bereits zwischen den benachbarten Ländern, Bezirken und Gebietskörperschaften existieren. Sie zielt vor allem auf eine grenzüberschreitende Abstimmung raumordnungspolitischer Entscheidungen, die Erarbeitung gemeinsamer Entwicklungsstrategien und die Generierung von Gemeinschaftsprojekten zur Unterstützung der territorialen Kohäsion. Gleichzeitig soll die Außenwahrnehmung eines künftigen mitteleuropäischen Wirtschafts- und Kooperationsraums entlang der deutsch-tschechischen Grenze verbessert werden.

Der vorliegende Bericht möchte Impulse für die Tätigkeit der gemeinsamen Arbeitsgruppe geben. Er erfasst die Ausgangsbedingungen für eine vertiefte grenzüberschreitende Zusammenarbeit und verweist auf aktuelle Themen für deutsch-tschechische Kooperationen. Mit dem Bild des „Mitteleuropäischen Kristall“ wird zudem eine erste räumliche Leitvorstellung für diese Region im Herzen Europas vorgeschlagen, die sich gut in die politischen Initiativen für einen mitteleuropäischen Nord-Süd-Entwicklungskorridor zwischen Skandinavien und Adria einfügen lässt. In den Bericht sind auch die Ergebnisse des öffentlichen Seminars zur gemeinsamen tschechisch-deutschen Raumentwicklung eingeflossen, das am 23. März 2006 in der Thüringer Staatskanzlei mit Experten aus beiden Ländern stattgefunden hat.

Dr. Engelbert Lütke Daldrup

Staatssekretär im Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Berlin
Státní tajemník Spolkového ministerstva dopravy, výstavby a rozvoje měst, Berlin

Ing. arch. Martin Tunka

Direktor der Abteilung Raumplanung und Bauordnungsrecht im Ministerium für Regionalentwicklung, Prag
Ředitel Sekce územního plánování a stavebního řádu, Ministerstva pro místní rozvoj, Praha

Po dosud největším rozšíření Evropské unie se Česká republika a s ní sousedící německé spolkové země dostaly geopoliticky do zcela nové situace. Nacházejí se nyní v rámci Evropy v centrální pozici a musí v soutěži evropských regionů úspěšně obhájit své místo. Jde o to dosáhnout pozitivního posunu z hlediska územní soudržnosti v duchu Lisabonské a Göteborgské strategie a stát se hospodářsky silným a konkurenceschopným evropským regionem.

To vyžaduje evropský pohled a také kontinuální dialog k otázkám společného přeshraničního územního a regionálního rozvoje. Na základě těchto východisek byla za předsednictví německého Spolkového ministerstva dopravy, výstavby a rozvoje měst a českého Ministerstva pro místní rozvoj v dubnu 2006 vytvořena Česko-německá pracovní skupina pro spolupráci v oblasti územního rozvoje. Tato pracovní skupina navazuje na úzké a intenzivní kontakty, které se mezitím vytvořily mezi navzájem sousedícími spolkovými zeměmi, kraji a jinými územními celky (euroregiony, mikroregiony). Její činnost je zaměřena především na koordinaci územně-politických rozhodnutí s dopady přesahujícími hranice států, vypracovávání společných rozvojových strategií a vytváření společných projektů na podporu územní soudržnosti. Zároveň usiluje o zlepšení vnějšího vnímání budoucího středoevropského kooperačního prostoru podél česko-německé hranice.

Účelem předložené zprávy je dát podněty pro činnost společné pracovní skupiny. Zpráva shrnuje výchozí podmínky pro intenzivní přeshraniční spolupráci a odkazuje na aktuální témata česko-německé spolupráce. Navíc idea „středoevropského krystalu“ představuje možný model rozvoje pro tento region v srdci Evropy, který je možno dobře začlenit do politických iniciativ zaměřených na vytvoření středoevropského rozvojového koridoru Sever-Jih mezi Skandinávií a jaderským prostorem. Zpráva obsahuje také výsledky veřejného semináře ke společnému česko-německému územnímu rozvoji, který se konal 23. března 2006 v Durynském státním kancléřství za účasti expertů z obou zemí.

Inhalt / Obsah

Kurzfassung	1
1 Hintergrund, Ziele und Methodik des Berichts	7
1.1 Einrichtung einer deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumentwicklung	7
1.2 Grundlageninformationen bereitstellen und mögliche politische Handlungsfelder aufzeigen	8
1.3 Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum	9
1.4 Dokumentenanalysen, Telefoninterviews und schriftliche Befragungen	9
2 Vergleich der räumlichen Planungssysteme Deutschlands und der Tschechischen Republik	12
2.1 Überfachliche, gesamtäumliche Planung in Deutschland	12
2.2 Überfachliche, gesamtäumliche Planung in der Tschechischen Republik	14
2.3 Grenzüberschreitende Abstimmung räumlicher Planungen zwischen der Tschechischen Republik und Deutschland	16
2.4 Schlussfolgerungen für die grenzüberschreitende Koordinierung der Raumentwicklung zwischen der Tschechischen Republik und Deutschland	18
3 Deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Bereich der Raumentwicklung	22
3.1 Bisherige Strukturen und Institutionen der Zusammenarbeit	22
3.2 Großräumige deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Rahmen von INTERREG IIIB	24
3.3 Grenzüberschreitende Chancen und Herausforderungen	28
4 Der „Mitteleuropäische Kristall“ als mögliches Leitbild für die weitere Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums	33
4.1 Situation des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums im europäischen Raumgefüge	33
4.2 „Mitteleuropäischer Kristall“	39
5 Schlussfolgerungen	42
Quellen	47
Krátké shrnutí	1
1 Pozadí, cíle a metodika zprávy	7
1.1 Vytvoření Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj	7
1.2 Poskytování základních informací a politické možnosti	8
1.3 Rozšířené česko-německé příhraničí	9
1.4 Analýza dokumentů, telefonní interview a písemné dotazování	9
2 Srovnání systémů plánování vztahujících se k území v Německu a České republice	12
2.1 Komplexní plánování území v Německu	12
2.2 Komplexní plánování území v České republice	14
2.3 Přeshraniční koordinace (schvalování) mezi Českou republikou a Německem v rámci územního plánování	16
2.4 Závěry pro přeshraniční koordinaci územního rozvoje mezi Českou republikou a Německem	18
3 Česko-německá spolupráce v oblasti územního rozvoje	22
3.1 Dosavadní formy a institucionální rámec spolupráce	22
3.2 Velkoplošná (nadregionální) česko-německá spolupráce v rámci Iniciativy Společenství INTERREG IIIB	24
3.3 Přeshraniční šance a výzvy	28
4 „Středoevropský krystal“ – možný model dalšího rozvoje rozšířeného česko-německého příhraničí	33
4.1 Poloha rozšířeného česko-německého příhraničí v rámci Evropy	33
4.2 „Středoevropský krystal“	39
5 Závěry	42
Zdroje	47

Abbildungsverzeichnis / Seznam obrázků

Abbildung 1:	Konzeptioneller Aufbau des Projekts „Synthese deutsch-tschechischer Raumordnungsvorhaben“	8
Abbildung 2:	Übersichtskarte des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums	10
Abbildung 3:	Planungssystem in Deutschland (Stand: Juli 2006)	13
Abbildung 4:	Planungssystem in der Tschechischen Republik nach dem neuen Baugesetz (Stand: Juli 2006)	15
Abbildung 5:	Gebietseinheiten der Raumplanung im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum	20
Abbildung 6:	INTERREG-III B-CADSES-Projekte mit deutscher und tschechischer Beteiligung	25
Abbildung 7:	Bevölkerungsdichte im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum	34
Abbildung 8:	Bruttoinlandsprodukt im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum	35
Abbildung 9:	Europäische Makroregionen	37
Abbildung 10:	Der „Mitteleuropäische Kristall“	38
Obraz 1:	Koncepcie projektu „Syntéza česko-německých záměrů územního rozvoje“	8
Obraz 2:	Přehledná mapa rozšířeného česko-německého příhraničí	10
Obraz 3:	Systém územního plánování v Německu (stav: červenec 2006)	13
Obraz 4:	Systém územního plánování v České republice podle nového stavebního zákona (stav: červenec 2006)	15
Obraz 5:	Jednotlivé úrovně územního plánování v rozšířeném česko-německém příhraničí	20
Obraz 6:	Projekty INTERREG IIIB (CADSES) s českou a německou účastí	25
Obraz 7:	Hustota obyvatelstva v rozšířeném česko-německém příhraničí	34
Obraz 8:	Hrubý domácí produkt v rozšířeném česko-německém příhraničí	35
Obraz 9:	Evropské makroregiony	37
Obraz 10:	„Středoevropský krystal“	38

Anmerkung zur Übersetzung der Fachbegriffe / Vysvětliva k textu závěrečné zprávy:

Die deutschen Fachbegriffe „Raumplanung“ und „Raumentwicklung“ sind in der tschechischen Version des vorliegenden Endberichts mit „územní plánování“ und „územní rozvoj“ und nicht mit „prostorové plánování“ und „prostorový rozvoj“ übersetzt worden, obwohl Letzteres sprachlich exakter wäre. Die tschechischen Begriffe „územní plánování“ und „územní rozvoj“ sind aus dem tschechischen Kontext heraus mit „Gebietsplanung“ und „Gebietsentwicklung“ ins Deutsche übergesetzt worden. Dies ist den unterschiedlichen Konnotationen der Begriffe in den beiden Sprachen sowie einer gewissen Textkontinuität geschuldet. Lediglich in Kapitel 2 wird bei der Übersetzung zusammengesetzter Bildungen mit dem Wort „Raum“ – mit Ausnahme von „Raumplanung“ und „Raumentwicklung“ – ins Tschechische der Begriff „prostorový“ verwendet, z. B. „prostorové uspořádání“ für „Raumordnung“. Obwohl in der tschechischen Textversion der Terminus „územní plánování“ für die Planungssysteme beider Länder benutzt wird, sollte man sich stets bewusst sein, dass es nach wie vor inhaltliche und institutionelle Unterschiede zwischen den planerischen Konzepten und Instrumenten Deutschlands und der Tschechischen Republik gibt.

Německé odborné termíny „Raumplanung“ a „Raumentwicklung“ jsou v předkládané závěrečné zprávě překládány do češtiny jako „územní plánování“ a „územní rozvoj“ a ne jako „prostorové plánování“ a „prostorový rozvoj“, jak by měl znít jazykový přesný překlad. Je tak učiněno z důvodu lepšího jazykového vnímání v českém prostředí a z určité jednotlosti textu. Pouze v kapitole 2 je u jiných slovních spojení se slovem „Raum“, než je „Raumplanung“ a „Raumentwicklung“, např. „Raumordnung“, použito překladu „prostorový ...“ (Raumordnung – prostorové uspořádání). I přes zvolené používání jednotného termínu „územní plánování“ pro systémy plánování území v obou zemích, je nutné si uvědomit, že německé územní plánování, přesněji přeloženo prostorové plánování (Raumplanung), se obsahově, institucionálně i používanými nástroji liší od českého územního plánování.

Kurzfassung / Krátké shrnutí

Vorbereitung der deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumentwicklung

Ziel des vorliegenden Endberichts zum Projekt „Synthese gemeinsamer deutsch-tschechischer Raumordnungsvorhaben zur Stärkung der territorialen Kohäsion“ war es, die konstituierende Sitzung der deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumentwicklung vorzubereiten, die für April 2006 geplant war. Außerdem sollten Impulse für die weitere Arbeit dieses neuen zwischenstaatlichen Gremiums gegeben werden.

Dazu wurde eine umfassende Befragung von Akteuren der Regional- und Landesplanung beiderseits der Grenze durchgeführt. Außerdem wurden alle Projekte mit deutscher und tschechischer Beteiligung analysiert, die bislang im Rahmen der EU-Gemeinschaftsinitiative INTERREG IIIB gefördert worden sind, sowie 36 weitere aktuelle großräumige deutsch-tschechische Kooperationsprojekte.

Der Bericht berücksichtigt insbesondere auch die Ergebnisse des öffentlichen Seminars zur gemeinsamen tschechisch-deutschen Raumentwicklung, das am 23. März 2006 in der Thüringer Staatskanzlei in Erfurt stattgefunden hat. Auf dieser Veranstaltung, an der rund 50 Experten aus Deutschland und der Tschechischen Republik teilgenommen haben, sind die bisherigen Projektergebnisse vorgestellt und diskutiert worden.

Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum: Bindeglied zwischen West- und Osteuropa sowie zwischen Nord- und Südeuropa

Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum umfasst das Gebiet zwischen den Städten Prag, München, Nürnberg, Sachsen-dreieck (Dresden – Leipzig/Halle – Chemnitz/Zwickau), Berlin, Posen und Breslau. Dieser Raum liegt zwischen dem traditionellen westeuropäischen Kernraum („Blaue Banane“/„Pentagon“) und den wirtschaftlichen Gravitationszentren der neuen EU-Mitgliedstaaten.

Den Metropolregionen kommt eine Schlüsselrolle als Träger von Innovation und Wirtschaftswachstum in diesem Raum zu. Gleichzeitig gilt es, die vielfältigen Potenziale der

Příprava Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj

Úkolem projektu „Syntéza společných česko-německých záměrů územního rozvoje směřujících k posílení územní soudržnosti“ byla příprava ustavujícího zasedání Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj, které bylo plánováno na duben 2006. Popis a výsledky projektu jsou obsaženy v předkládané závěrečné zprávě. Kromě toho by zpráva měla dát podněty pro další práci tohoto nového mezistátního grémia.

K tomu bylo provedeno rozsáhlé šetření mezi subjekty územního, regionálního a zemského plánování na obou stranách hranice. Kromě toho byla provedena analýza projektů s německou a českou účastí, které byly doposud podporovány v rámci Iniciativy Společenství INTERREG IIIB, jakož i dalších 36 aktuálních česko-německých kooperačních projektů s širším (nadregionálním) územním dopadem.

Zpráva bere v úvahu také výsledky veřejného semináře ke společnému česko-německému územnímu rozvoji, který se konal 23. března 2006 v Durynském státním kancléřství v Erfurtu. Na tomto semináři, jehož se zúčastnilo 50 odborníků z Německa a České republiky, byly prezentovány a diskutovány dosavadní výsledky projektu.

Rozšířené česko-německé příhraničí: spojovací článek mezi západní a východní Evropou a mezi severní a jižní Evropou

Rozšířené česko-německé příhraničí pokrývá území mezi městy Praha, Mnichov, Norimberk, saským trojúhelníkem (Drážďany – Lipsko/Halle – Saská Kamenice/Cvikov) a dále mezi městy Berlín, Poznaň a Vratislav. Takto široce vymezené území leží mezi tradičním západoevropským jádrovým prostorem (Modrý banán/Pentagon) a ekonomickým těžištěm nových členských států EU.

Metropolitním regionům přísluší v tomto prostoru klíčová role nositelů inovací a ekonomického růstu. Zároveň je nezbytné zachovat rozmanité potenciály venkovských prostorů a rozvíjet nová partnerství mezi

ländlichen Räume zu bewahren und eine neue Partnerschaft zwischen Stadt und Land zu entwickeln. Von großer Bedeutung sind auch die europäischen Verkehrs- und Entwicklungskorridore Nr. II, III und IV, die als Impulsgeber für die zukünftige Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums genutzt werden sollten.

Eine besondere Rolle spielt der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum auch im Hinblick auf die Nord-Süd-Verbindungen zwischen dem Ostsee- und dem Mittelmeerraum.

Die Intensität der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik ist (noch) nicht mit westeuropäischen Verhältnissen zu vergleichen. Die grenzüberschreitende funktionale Vernetzung der Metropolregionen ist gering entwickelt. Die Bevölkerung steht einer vertieften grenzüberschreitenden Integration skeptisch gegenüber. Auch die grenzüberschreitende Zusammenarbeit von Akteuren aus dem Bereich von Raumordnung und Raumentwicklung ist schwierig, weil es keine gemeinsame Sprache gibt und weil es an Informationen über Strukturen und Verfahren im jeweiligen Nachbarland fehlt.

Der „Mitteleuropäische Kristall“

Ein Leitbild für die weitere Entwicklung des deutsch-tschechischen Grenzraums könnte der „Mitteleuropäische Kristall“ sein. Der Begriff „Kristall“ ergibt sich aus der facettenartigen Struktur des Bildes, das entsteht, wenn man die Metropolen des deutsch-tschechischen Grenzraums mit Linien verbindet. Er verweist außerdem auf die Tradition der Glas- und Keramikproduktion in diesem Gebiet. Ein Glaskristall ist transparent und durchlässig – ein Symbol für die Verbindungs- und Vernetzungsfunktion zwischen West- und Osteuropa. Ein Kristall kann auch ein Juwel in sich sein – ein Symbol für die ökologischen Potenziale, die kulturhistorischen Besonderheiten sowie die touristischen Highlights der Region. Ein Kristall zeichnet sich auch dadurch aus, dass er über unterschiedliche Facetten verfügt (Technologie- und Industrieregion, grenzüberschreitende Forschungs- und Bildungslandschaft usw.). Das Bild macht außerdem deutlich, dass die Metropolregionen Prag, München, Nürnberg, Sachsensdreieck und Breslau die tragenden Eckpfeiler dieses Raumes und seiner zukünftigen Entwicklung darstellen.

městy a venkovem. Velký význam mají též panevropské dopravní a rozvojové koridory č. II, III a IV, které mají být využívány jako „generátory impulsů“ pro budoucí rozvoj rozšířeného česko-německého příhraničí.

Rozšířené česko-německé příhraničí hraje také zvláštní úlohu ve vztahu k severojižnímu spojení mezi Pobaltím a Středomořím.

Intenzita přeshraniční spolupráce mezi Německem a Českou republikou je (zatím) výrazně nižší ve srovnání s poměry v západní části Evropy. Propojení metropolitních regionů funkčními vazbami překračujícími hranici je slabé. Obyvatelstvo je vůči prohloubené přeshraniční integraci skeptické. Také přeshraniční spolupráce subjektů působících v oblasti územního rozvoje je obtížná, protože je obtížné nalézt společný způsob komunikace a chybí informace o systému správy a úředních postupech v sousední zemi.

„Středoevropský krystal“

Modelem pro další rozvoj česko-německého příhraničí by mohl být „středoevropský krystal“. Pojem „krystal“ vyplývá z fasetové struktury obrazu, který vznikne, když spojíme metropole česko-německého příhraničí čarami. Odkazuje na tradici výroby skla, porcelánu, keramiky a šperků na tomto území. Skleněný krystal je průhledný a průsvitný – symbol funkce spojení a propojení mezi západní a východní Evropou. Krystal může však sám o sobě být i šperkem – symbolem ekologických potenciálů, kulturně historických zvláštností a turistických cílů regionu. Krystal se také vyznačuje tím, že má rozmanité fasety (region technologií a průmyslu, prostor přeshraniční spolupráce v oblasti výzkumu a vzdělávání). Obrázek ukazuje zřetelně, že metropolitní regiony Praha, Mnichov, Norimberk, saský trojúhelník a Vratislav představují vrcholy tohoto prostoru a jeho budoucího rozvoje.

Grenzüberschreitende Kooperationsplattform schaffen und strategische Visionen entwickeln

Aus den Analysen des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums und aus den Diskussionen auf dem öffentlichen Seminar in Erfurt lassen sich sieben Schlussfolgerungen für die weitere Arbeit der deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumordnung ziehen.

Schlussfolgerung 1: Kommunikation und Vernetzung

Die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung sollte zu einer informellen Informations- und Diskussionsplattform werden, die in erster Linie der gegenseitigen Information sowie dem Aufbau und der Pflege von Kontakten dient. Die Arbeitsgruppe sollte dazu beitragen, vorhandene grenzüberschreitende Netzwerke und Kooperationen zu unterstützen und deren Wirksamkeit zu erhöhen.

Schlussfolgerung 2: Kern-Arbeitsgruppe flexibel erweitern

Die Arbeitsgruppe sollte im Kern aus Vertretern der beiden nationalen Regierungen sowie der grenznahen Bundesländer (D) und Bezirke (CZ) bestehen. Die Arbeitsgruppe sollte Probleme der Raumentwicklung aufgreifen, die auf regionaler Ebene allein nicht zu lösen sind und als Katalysator für Lösungen im gegenseitigen Einverständnis fungieren. Dazu sollte die Kerngruppe bei Bedarf erweitert werden. Zum Beispiel kann es je nach Thema sinnvoll sein, Vertreter von Euroregionen, Consultingunternehmen und Nichtregierungsorganisationen oder auch fachliche Experten aus anderen Ressorts hinzuzuziehen.

Schlussfolgerung 3: Gemeinsame Vertretung mitteleuropäischer Belange gegenüber der Europäischen Union

Bestimmte Aufgaben und Anliegen, die mit der Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums zusammenhängen, lassen sich nicht allein durch zwischenstaatliche Kooperation lösen, sondern erfordern die Einbeziehung europäischer Institutionen. Dies gilt zum Beispiel für die Strukturpolitik oder den Ausbau der großräumigen Verkehrsverbindungen. Hier sollte die Arbeitsgruppe dazu beitragen, strate-

Tvorba přeshraniční základny pro spolupráci a rozvoj strategických vizí

Z analýz rozšířeného česko-německého příhraničí a z diskuzí na veřejném semináři v Erfurtu lze pro další činnost Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj vyvodit následujících sedm závěrů.

Závěr 1: Vzájemná komunikace a vytváření vazeb (sítí spolupráce)

Česko-německá pracovní skupina pro územní rozvoj by se měla stát neformální informační a diskusní základnou, která bude sloužit především ke vzájemné výměně informací a vytváření a udržování kontaktů. Pracovní skupina by měla za tímto účelem podporovat existující přeshraniční vazby a spolupráci a zvyšovat jejich účinnost.

Závěr 2: Pružné rozšiřování pracovní skupiny

Pracovní skupina by měla být složena ze zástupců obou národních vlád a příhraničních spolkových zemí (SRN) a krajů (ČR). Pracovní skupina by měla řešit problémy územního rozvoje, které nejsou řešitelné na regionální úrovni, a usnadňovat vzájemné porozumění. Proto by mělo být možné pracovní skupinu v případě potřeby rozšířit. Například u některých témat se může ukázat jako vhodné zapojit do řešení zástupce euroregionů, poradenských firem a nevládních organizací, popřípadě odborníky z jiných rezortů.

Závěr 3: Společné zastupování (prosazování) středoevropských zájmů vůči Evropské unii

Určité úkoly a naléhavé žádosti související s rozvojem rozšířeného česko-německého příhraničí nelze řešit jen v rámci mezistátní spolupráce, nýbrž je do nich třeba zapojit také evropské instituce. To platí například pro strukturální politiku nebo výstavbu významných dopravních komunikací. Pracovní skupina by měla přispět k vytváření strategických aliancí k prosazování společných cílů územního rozvoje v Evropě. Na základě

gische Allianzen zur Durchsetzung gemeinsamer Ziele der räumlichen Entwicklung in Europa zu bilden. Aufgrund der räumlichen Verflechtungen im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum sollten dabei auch Polen und Österreich einbezogen werden.

*Schlussfolgerung 4:
Initiierung eines strategischen
Ziel-3-Projekts zur Konkretisierung und
Weiterentwicklung der Vision des
„Mitteleuropäischen Kristalls“*

Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum hat das Potenzial, sich zu einem noch dynamischeren Wirtschafts- und Kooperationsraum im Herzen Europas zu entwickeln. Das vorgeschlagene Leitbild des „Mitteleuropäischen Kristalls“ könnte geeignet sein, die entsprechenden nationalen Anstrengungen zu bündeln und auf ein gemeinsames Ziel zu fokussieren. Daher sollte die Arbeitsgruppe für die neue EU-Förderperiode ab 2007 ein strategisches Projekt im Rahmen des neuen Ziels 3 – „Territoriale Zusammenarbeit“ – initiieren, um großräumige Entwicklungs- und Handlungsmöglichkeiten für die zukünftige Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums aufzuzeigen.

*Schlussfolgerung 5:
Verbesserung der grenzüberschreitenden
Informationsgrundlagen*

Die Verbesserung der Informationsgrundlagen sollte sich auf Informationen über Instrumente, Verfahren, Kompetenzen und Gesetzesänderungen im Bereich der Raumentwicklung beziehen. Durch fehlende Kenntnis der jeweiligen nationalen Fachterminologien kommt es vielfach zu Missverständnissen und Komplikationen. Darüber hinaus sollten mehr und bessere Informationen über räumliche Strukturen und räumliche Probleme erarbeitet und ausgetauscht werden, um die Entwicklung gemeinsamer Problemwahrnehmungen zu unterstützen.

*Schlussfolgerung 6:
Unterstützung regionaler
Entwicklungskonzepte*

Die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung sollte sich für neue, „moderne“ grenzüberschreitende Entwicklungskonzepte einsetzen, die in einem diskursiven Prozess unter enger Mitwirkung regionaler und lokaler Akteure erarbeitet werden. Dabei sollten auch die Ergebnisse der tschechisch-polnischen und der polnisch-

vzájemných vazeb v rozšířeném česko-německém příhraničí by měly být do těchto aktivit zapojeny také Polsko a Rakousko.

*Závěr 4:
Iniciace strategického projektu v rámci
cíle 3 strukturální politiky EU, který by vedl
ke konkretizaci a dalšímu vývoji vize
„středoevropského krystalu“*

Rozšířené česko-německé příhraničí má potenciál pro to, aby se stalo ještě dynamičtěji se rozvíjejícím ekonomickým a kooperačním prostorem v srdci Evropy. Navržený model „středoevropského krystalu“ by mohl být využit pro propojení příslušných národních aktivit a pro soustředění se na dosažení společného cíle. Pracovní skupina by proto měla pro nové programové období EU, začínající v roce 2007, iniciovat v rámci nového cíle 3 strukturální politiky EU „Územní spolupráce“ strategický projekt, který by zmapoval možnosti budoucího velkoplošného (nadregionálního) rozvoje rozšířeného česko-německého příhraničí i možnosti společné podpory tohoto rozvoje.

*Závěr 5:
Zlepšení informovanosti v rámci
přeshraniční spolupráce*

Zlepšení informovanosti by se mělo týkat především informací o nástrojích, postupech, kompetencích a změnách zákonů v oblasti územního rozvoje. Neznalost příslušné národní odborné terminologie vede k častým nedorozuměním a komplikacím. Kromě toho by měly být vypracovány a vzájemně intenzivněji a lépe vyměňovány informace o území a územních problémech, což by umožnilo lepší společné vnímání problémů.

*Závěr 6:
Podpora regionálních
konceptů rozvoje*

Česko-německá pracovní skupina pro územní rozvoj by měla prosazovat nové „moderní“ přeshraniční koncepce rozvoje, které by byly během zpracování průběžně projednávány s regionálními a lokálními subjekty. Přitom by měly být zohledněny také výsledky v současné době rozpracovaných česko-polských a polsko-německých studií rozvoje.

deutschen Entwicklungsstudien berücksichtigt werden, die momentan in Bearbeitung sind.

*Schlussfolgerung 7:
Veränderung der rechtlichen
Rahmenbedingungen zur Erleichterung
direkter grenzüberschreitender
Abstimmungen*

Nicht befriedigend geregelt ist derzeit die grenzüberschreitende Abstimmung raumbedeutsamer Vorhaben, die erhebliche Auswirkungen auf das Nachbarland haben könnten. Die zuständigen Behörden tauschen zwar Informationen darüber aus, aber die Karten- und Textdokumente werden oft nicht übersetzt. Außerdem scheint nicht immer nachvollziehbar zu sein, wie mit Einwänden und Stellungnahmen aus dem Nachbarland umgegangen wird. Die Arbeitsgruppe sollte daher darauf hinwirken, weitergehende zwischenstaatliche Vereinbarungen zur Konkretisierung von § 16 des deutschen Raumordnungsgesetzes zu treffen.

*Závěr 7:
Změna právních rámcových podmínek
k usnadnění přímého přeshraničního
schvalování*

Přeshraniční projednávání a schvalování územně významných záměrů, které by mohly mít závažné účinky na sousední zemi, postrádá uspokojivou právní úpravu. Kompetentní úřady si sice vyměňují informace, ale mapové a textové dokumenty se zpravidla nepřekládají. Kromě toho není vždy možné následně zjistit, jak je v sousední zemi naloženo s námitkami a stanovisky z druhé strany hranice. Pracovní skupina by proto měla usilovat o uzavření mezistátní dohody, která by uvedla do praxe principy § 16 německého zákona o prostorovém uspořádání (Raumordnungsgesetz). Tento paragraf stanovuje, že územně významné záměry a opatření, které by mohly mít závažné účinky na sousední státy, musí být jimi odsouhlaseny podle zásad vzájemnosti (reciprocity) a rovnocennosti (ekvivalence).

1 Hintergrund, Ziele und Methodik des Berichts / Pozadí, cíle a metodika zprávy

1.1 Einrichtung einer deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumentwicklung

Anknüpfend an das im Europäischen Raumentwicklungskonzept (EUREK) formulierte Oberziel einer polyzentralen und ausgewogenen räumlichen Entwicklung gilt es, auch außerhalb der europäischen Kernräume wirtschaftlich starke und im globalen Maßstab konkurrenzfähige Regionen zu entwickeln. Es ist daher ein Ziel der deutschen Bundespolitik, die Rolle des erweiterten deutsch-tschechischen und deutsch-polnischen Grenzraums, dessen Ausdehnung von den Metropolregionen Berlin-Brandenburg, München, Prag, Breslau, Posen und Stettin markiert wird, innerhalb Europas zu stärken.

Jenseits einer Vielzahl grenzüberschreitender Kooperationsinitiativen auf regionaler und lokaler Ebene gibt es bereits eine intensive großräumige Zusammenarbeit zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechischen Republik. Anders aber als etwa in den Beziehungen zwischen Polen und Deutschland existierte bis Frühjahr 2006 keine institutionalisierte Kooperation. Bereits im Jahr 2004 haben jedoch Staatssekretär Tilo Braune und die damalige Vizeministerin Ivana Hanačiková aus dem Tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung die Bildung einer gemeinsamen deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für die Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Raumentwicklung angeregt.

Die konstituierende Arbeitsgruppen-Sitzung, die am 19. April 2006 im Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung stattgefunden hat, sollte von einem deutschen und einem tschechischen raumwissenschaftlichen Forschungsinstitut im Rahmen eines gemeinsamen Projekts vorbereitet werden. Das IÖR hat daher den Auftrag erhalten, gemeinsam mit dem staatlichen tschechischen Institut für Raumentwicklung (Ústav územního rozvoje – ÚÚR) ein entsprechendes Forschungsprojekt durchzuführen.

1.1 Vytvoření Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj

Hlavním cílem formulovaným v Evropských perspektivách územního rozvoje (ESDP) je polycentrický a vyvážený územní rozvoj, to znamená, že se musí rozvíjet ekonomicky silné a v globálním měřítku konkurenceschopné regiony ležící i mimo evropské jádrové prostory. Proto je cílem německé spolkové politiky posilovat v Evropě úlohu rozšířeného českoněmeckého a polskóněmeckého příhraničí, jehož území je vymezeno metropolitními regiony Berlín-Brandenburg, Mnichov, Praha, Vratislav, Poznaň a Štětín.

Vedle velkého počtu přeshraničních kooperačních iniciativ na regionální a místní úrovni existuje intenzivní velkoplošná (nadregionální) spolupráce mezi Německem a Českou republikou. Na rozdíl od situace ve vztazích mezi Polskem a Německem neexistovala však do jara 2006 mezi Českou republikou a Německem spolupráce mezi institucemi na vládní úrovni. Již v roce 2004 však iniciovali státní tajemník Tilo Braune a tehdejší náměstkyně ministra Ivana Hanačiková z českého Ministerstva pro místní rozvoj vytvoření společné česko-německé pracovní skupiny pro spolupráci v oblasti územního rozvoje.

Ustavující zasedání pracovní skupiny, které se konalo 19. dubna 2006 na Spolkovém ministerstvu dopravy, výstavby a rozvoje měst v Berlíně, mělo být připraveno v rámci společného projektu jedním německým a jedním českým výzkumným ústavem zabývajícím se problematikou územního rozvoje. Proto byl Leibnizův ústav ekologického územního rozvoje (dále jen IÖR) pověřen, aby příslušný výzkumný projekt realizoval společně s českým Ústavem územního rozvoje (dále jen ÚÚR).

1.2 Grundlageninformationen bereitstellen und mögliche politische Handlungsfelder aufzeigen

Die Inhalte des vorliegenden Endberichts basieren auf einer umfassenden Befragung von Akteuren der Regional- und Landesplanung beiderseits der Grenze. Außerdem wurden alle Projekte mit deutscher und tschechischer Beteiligung analysiert, die bislang im Rahmen der EU-Gemeinschaftsinitiative INTERREG IIIB gefördert worden sind, sowie 36 weitere aktuelle großräumige deutsch-tschechische Kooperationsprojekte. Die letztgenannten Kooperationsprojekte wurden im Zuge einer umfassenden Internet-Recherche und auch aufgrund der Angaben der befragten Akteure ermittelt. Die wichtigsten großräumigen deutsch-tschechischen Kooperationsprojekte außerhalb der INTERREG-IIIB-Förderung dürften so erfasst worden sein, wobei allerdings kein Anspruch auf Vollständigkeit erhoben wird. Die Ergebnisse der Projektauswertung sind im Kapitel 3.1 „Bisherige Strukturen und Institutionen der Zusammenarbeit“ berücksichtigt worden.

Der Bericht berücksichtigt insbesondere auch die Ergebnisse eines öffentlichen Seminars zur gemeinsamen tschechisch-deutschen Raumentwicklung, das am 23. März 2006 in

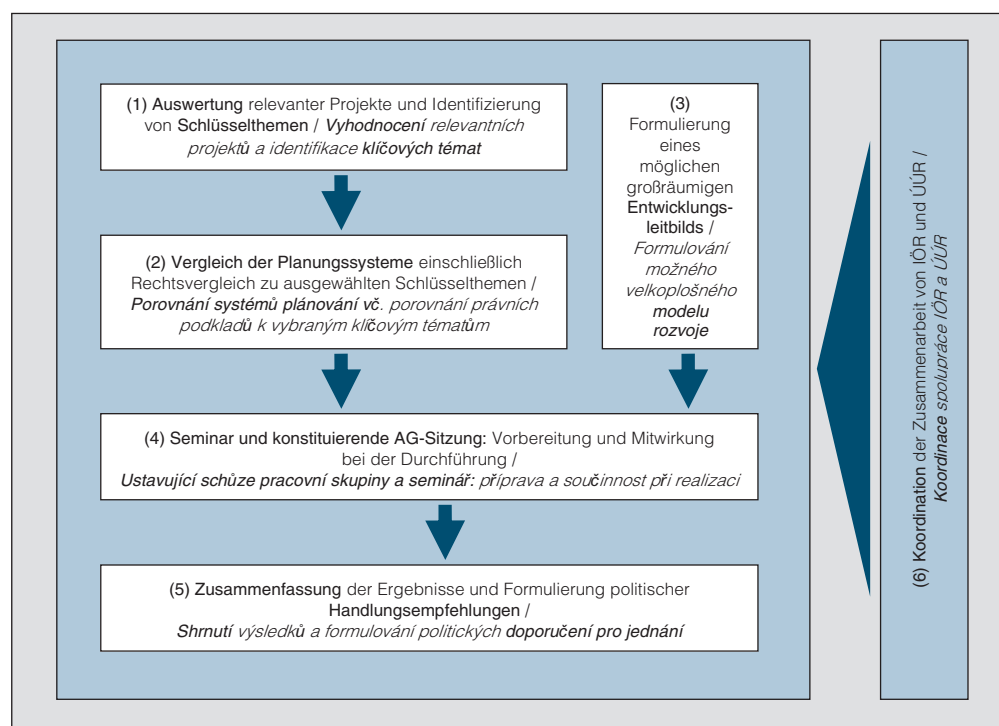
1.2 Poskytování základních informací a politické možnosti

Obsah předkládané závěrečné zprávy vychází z rozsáhlého šetření mezi subjekty zabývajícími se územním a regionálním rozvojem na regionální úrovni (spolková země, plánovací region, kraj, euroregion) z obou stran hranice. Kromě toho byly analyzovány všechny projekty s německou a českou účastí, které byly dosud realizovány v rámci Iniciativy Společenství EU INTERREG IIIB, a také 36 dalších velkoplošných (nadregionálních) projektů česko-německé spolupráce. Posledně jmenované projekty byly zkoumány v průběhu rozsáhlého internetového výzkumu a rovněž na základě údajů získaných z šetření. Nejdůležitější velkoplošné projekty česko-německé spolupráce mimo rámec Iniciativy Společenství INTERREG IIIB by tedy měly být podchyceny, přičemž však není možné zaručit naprostou úplnost. Výsledky této části projektu jsou uvedeny v kapitole 3.1 „Dosaavadní formy a institucionální rámec spolupráce“.

Závěrečná zpráva zvláště zohledňuje i výsledky veřejného semináře ke společnému českoněmeckému územnímu rozvoji, který uspořádali řešitelé dne 23. března 2006

Abbildung 1 / Obrázek 1

Konzeptioneller Aufbau des Projekts „Synthese deutsch-tschechischer Raumordnungsvorhaben“
Koncepce projektu „Syntéza česko-německých záměrů územního rozvoje“

der Thüringer Staatskanzlei in Erfurt von den Auftragnehmern durchgeführt wurde. Auf dieser Veranstaltung, an der rund 50 Experten aus Deutschland und der Tschechischen Republik teilgenommen haben, sind die bisherigen Projektergebnisse vorgestellt und diskutiert worden.

Das Projekt bestand aus insgesamt sechs Bausteinen oder Arbeitsschritten (s. Abb. 1):

1.3 Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum

Wenn vom deutsch-tschechischen Grenzraum gesprochen wird, dann ist damit zumeist entweder das Fördergebiet der EU-Gemeinschaftsinitiative INTERREG IIIA oder der Bereich der Euroregionen gemeint. Der so definierte Grenzraum entspricht einem Band mit einer Breite von 50 bis 100 km beiderseits der Staatsgrenze und umfasst zumeist nur die an der Grenze liegenden Landkreise oder gar nur Teile davon.

Im Unterschied dazu wird der Raum, auf den sich der vorliegende Bericht bezieht, als „erweiterter deutsch-tschechischer Grenzraum“ bezeichnet. Weil hier nicht die lokale oder regionale, sondern die großräumige grenzüberschreitende Zusammenarbeit im Zentrum steht, wurde der Betrachtungsraum vergleichsweise weit definiert. Seine äußere Ausdehnung wird in etwa durch die Städte Prag, München, Nürnberg, Erfurt, Berlin und Breslau markiert (s. Abb. 2).

1.4 Dokumentenanalysen, Telefoninterviews und schriftliche Befragungen

Das Projekt basiert im Wesentlichen auf der Auswertung gedruckter Materialien und auf Internet-Recherchen. Für die Identifizierung von Schlüsselthemen der großräumigen deutsch-tschechischen Zusammenarbeit im Bereich der Raumentwicklung (Arbeitsschritt 1) wurden darüber hinaus auf deutscher Seite Telefoninterviews und auf tschechischer Seite schriftliche Befragungen durchgeführt. Dieses abweichende Vorgehen wurde zwischen den beiden Partnerinstituten IÖR und ÚÚR vereinbart und ist den unterschiedlichen Kommunikationskulturen geschuldet. In Deutschland liegt der Rücklauf bei Fragebögen, die per Post an öffentliche Einrichtungen versandt werden, oft nur bei 50–60 Prozent. In Tschechien wiederum ist es eher unüblich, dass Behördenvertreter offi-

v budově Durynského státního kancléřství v Erfurtu. Na této akci, jíž se zúčastnilo asi 50 odborníků z Německa a České republiky, byly prezentovány a diskutovány dosavadní výsledky projektu.

Projekt sestával celkem ze šesti stavebních kamenů čili pracovních kroků (viz obr. 1):

1.3 Rozšířené česko-německé příhraničí

Hovoří-li se o česko-německém příhraničí, myslí se tím buď území podporované z Iniciativy Společenství INTERREG IIIA, nebo oblast euroregionů. Takto definované příhraničí odpovídá pásmu širokému na obou stranách hranice 50–100 km a zahrnuje zpravidla jen příhraniční okresy nebo jen jejich části.

Na rozdíl od toho se prostor, na něž se vztahuje předkládaná závěrečná zpráva, označuje jako rozšířené česko-německé příhraničí. Protože zde stojí ve středu zájmu nikoli místní nebo regionální, nýbrž velkoplošná (nadregionální) přeshraniční spolupráce, byl zkoumaný prostor definován poměrně široce. Je vymezen přibližně městy Praha, Mnichov, Norimberk, Erfurt, Berlín a Vratislav (viz obr. 2).

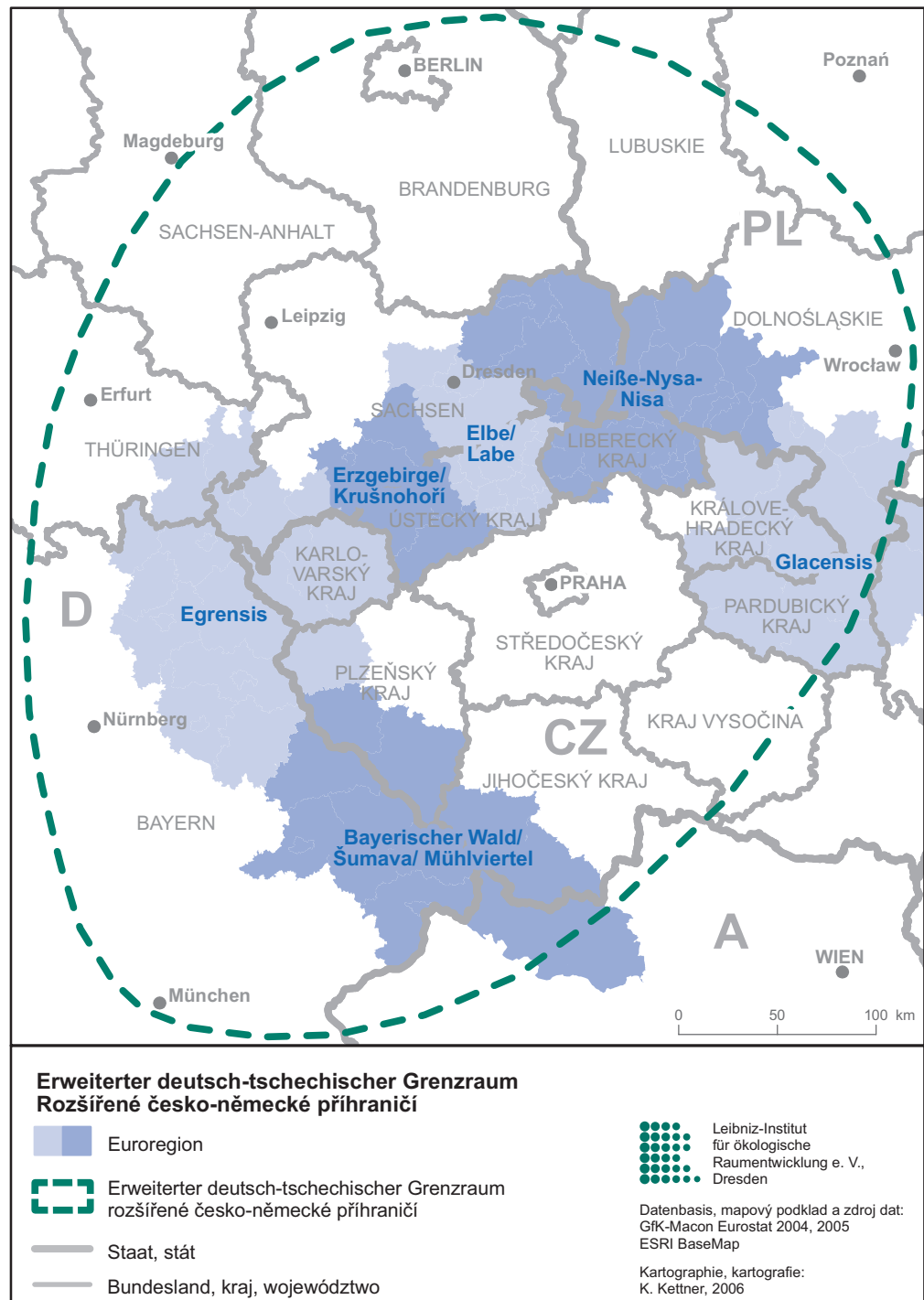
1.4 Analýza dokumentů, telefonní interview a písemné dotazování

Projekt je založen v podstatě na vyhodnocení tištěných materiálů a na internetových výzkumech. Pro identifikaci klíčových témat velkoplošné (nadregionální) česko-německé spolupráce v oblasti územního rozvoje (pracovní krok 1) byla nadto ještě na německé straně realizována telefonická interview a na české straně písemné šetření. Tento odlišný postup byl dohodnut mezi oběma partnerskými ústavy – IÖR a ÚÚR a to kvůli různým komunikačním kulturám: v Německu je návratnost v případě dotazníků, které jsou do veřejných zařízení zasílány poštou, často pouze 50–60 procent. V České republice je méně obvyklé to, aby zástupci úřadů podávali oficiální informace telefonem. Jak telefonická interview, tak dotazníky vycházejí z jednotného seznamu otázek, takže

zielle Auskünfte am Telefon erteilen. Sowohl die Telefoninterviews als auch die Fragebögen basierten auf einem einheitlichen Fragenkatalog, so dass die Ergebnisse vergleichbar sind. Durch die unterschiedlichen Befragungsmethoden, die den nationalen Kommunikationsgepflogenheiten entsprachen, konnte ein Rücklauf bzw. eine Beteiligungsquote von hundert Prozent erreicht werden. Insgesamt wurden 32 Personen befragt.

výsledky jsou srovnatelné. Díky použití různých metod dotazování, které odpovídaly komunikačním zvyklostem v jednotlivých státech, mohlo být dosaženo návratnosti, event. kvóty účasti sta procent. Celkem bylo osloveno 32 osob.

Abbildung 2 / Obrázek 2
Übersichtskarte des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums
Přehledná mapa rozšířeného česko-německého příhraničí

Die Leitfragen der Interviews und der Fragebögen lauteten:

- Welche großräumigen grenzüberschreitenden räumlichen Probleme sind besonders vordringlich?
- In welchen Bereichen gibt es grenzüberschreitende Entwicklungspotenziale, deren Nutzung durch die grenzüberschreitende Zusammenarbeit auf Regierungsebene unterstützt werden könnte?
- Welche laufenden oder abgeschlossenen grenzüberschreitenden Kooperationsprojekte sind besonders wichtig und könnten als Beispiel für andere Regionen dienen?

In die Befragungen wurden neben Vertretern der Branchen Windenergie und Einzelhandel vor allem auch Vertreter der Landes- und Regionalplanung sowie der Euroregionen einbezogen.

Hlavní otázky interview a dotazníku zněly:

- Jaké jsou hlavní problémy přeshraničního územního rozvoje?
- Jaké jsou potenciály přeshraničního územního rozvoje, jejichž využití by mělo být podpořeno přeshraniční spoluprací na vládní úrovni?
- Které probíhající nebo ukončené přeshraniční projekty spolupráce jsou zvláště důležité a mohly by sloužit jako příklad pro jiné regiony?

Do šetření byli zapojeni vedle subjektů z oblasti územního plánování a regionálního rozvoje na krajské (ČR) a zemské a regionální (SRN) úrovni také zástupci euroregionů a dále subjekty z oblasti maloobchodu a větrných elektráren.

2 Vergleich der räumlichen Planungssysteme Deutschlands und der Tschechischen Republik / Srovnání systémů plánování vztahujících se k území v Německu a České republice

2.1 Überfachliche, gesamtäumliche Planung in Deutschland

Für das Verständnis des deutschen Verwaltungsaufbaus und Planungssystems ist das föderale Prinzip im Unterschied zu zentralistischen oder dezentralen Staatsformen von wesentlicher Bedeutung. Die staatliche Macht ist in Deutschland auf den Bund und die 16 Länder verteilt, wobei es – je nach Handlungsbereich – alleinige Gesetzgebungskompetenzen für den Bund oder die Länder oder aber Gesetzgebungskompetenzen, die zwischen Bund und Ländern geteilt sind, gibt. Die räumliche Planung ist ein Beispiel einer geteilten Gesetzgebungskompetenz, da es sowohl ein bundesweit einheitliches Rahmengesetz – das Raumordnungsgesetz (ROG) – sowie Planungsgesetze auf Länderebene gibt. Der Bund hat hier eine Rahmengesetzgebungskompetenz inne, um die Herstellung gleichwertiger Lebensverhältnisse im gesamten Bundesgebiet sicherzustellen (Artikel 70-74 GG; § 1 und 2 ROG).

Die föderalistische Staatsordnung bestimmt auch das System der räumlichen Planung. Die Zuständigkeiten sind auf Bund, Länder und Gemeinden aufgeteilt, wobei der Bund keinen direkten Einfluss durch rechtswirksame Planungsinstrumente (Pläne) ausüben kann. Trotzdem beeinflusst der Bund die Raumentwicklung zum Beispiel über die im Raumordnungsgesetz (ROG) formulierten Grundsätze der Raumordnung oder über Leitbilder der räumlichen Entwicklung als informelle, im ROG festgeschriebene Instrumente (§ 13 ROG).

Im Gegensatz zum Bund verfügen die Länder über weitgehende Kompetenzen zur Raumplanung und ein entsprechendes rechtliches und planerisches Instrumentarium. Rechtliche Grundlage der Landes- und Regionalplanung sind – neben dem ROG als Rahmengesetz – die jeweiligen Landesplanungsgesetze. Die Länder sind verpflichtet, übergeordnete Pläne für ihr gesamtes Gebiet unter Beachtung der Grundsätze der Raumordnung aufzustellen (zum Beispiel in Sachsen den Landesentwicklungsplan). Darüber

2.1 Komplexní plánování území v Německu

Pro pochopení německé správní struktury a systému plánování je nutné si uvědomit, že na rozdíl od centralistických nebo decentralistických státních systémů má v Německu zásadní význam federální princip. Státní moc je rozdělena mezi Spolek a 16 spolkových zemí, přičemž existují – vždy podle pravomocí – výhradní zákonodárné kompetence pro Spolek nebo pro spolkové země, nebo pak zákonodárné kompetence, které jsou rozděleny mezi Spolek a spolkové země. Územní plánování je příkladem rozdělené zákonodárné kompetence, protože pro něj existuje jak jednotný rámcový zákon pro celý Spolek – zákon o prostorovém uspořádání (Raumordnungsgesetz – ROG), tak zákony o plánování na úrovni spolkových zemí. Spolek má kompetenci rámcového zákonodárství s cílem zajistit vytvoření rovnocenných životních podmínek na celém spolkovém území (čl. 70-74 základního zákona; § 1 a 2 ROG).

Spolkovým státním zřízením je určován i systém územního plánování. Kompetence jsou rozděleny mezi Spolek, spolkové země a obce, přičemž Spolek nemůže systém přímo ovlivňovat prostřednictvím závazných plánovacích nástrojů. Přesto Spolek ovlivňuje územní rozvoj například prostřednictvím zásad prostorového uspořádání formulovaných v zákoně o prostorovém uspořádání (ROG) nebo prostřednictvím modelů územního rozvoje jako neformálních nástrojů ustanovených v ROG (§ 13).

Na rozdíl od Spolku mají spolkové země pro územní plánování k dispozici dalekosáhlé kompetence a příslušné právní a plánovací nástroje. Právní základnu zemského a regionálního plánování představují – vedle ROG jakožto rámcového zákona – zákony o zemském plánování každé spolkové země. Spolkové země jsou při respektování zásad prostorového uspořádání povinny vypracovat nadřazené plány prostorového uspořádání pro celá svá území (například v Sasku plán rozvoje spolkové země), které respektují

hinaus sind für Teilräume eigenständige Pläne mit einem ähnlichen Charakter wie dem der Raumordnungspläne für das gesamte jeweilige Gebiet zu erstellen (Regionalpläne). Die Regionalplanung kann von Landkreisen, Regierungspräsidien oder eigens gegründeten Zweckverbänden getragen werden.

In Übereinstimmung mit der kommunalen Selbstverwaltung liegt die Zuständigkeit für die örtliche Planung (Bauleitplanung) bei den Gemeinden. Der Flächennutzungsplan ist dabei für das gesamte Gemeindegebiet zu erstellen und regelt die sich aus der städtebaulichen Entwicklung ergebende Art der Bodennutzung. Der Bebauungsplan ist aus dem Flächennutzungsplan abzuleiten, wird als Satzung von der Gemeinde beschlossen und regelt die städtebauliche Ordnung über nach außen rechtsverbindliche, das heißt bürgerverbindliche Festsetzungen. Die Bauleitplanung muss den Zielen der Raumordnung angepasst sein. Rechtliche Grundlagen sind das Baugesetzbuch (BauGB) sowie indirekt das ROG (s. Abb. 3).

Neben den formellen stehen in Deutschland zunehmend auch informelle Planungsinstrumente zur Verfügung. Regionale Entwicklungskonzepte (REK) und Leitbilder der räumlichen Entwicklung sind mittlerweile im ROG (§ 13) aufgeführt und sollen die Umsetzung der Raumordnungspläne unterstützen. Auf Grundlage der regionalen Potenziale und Schwächen werden in der Regel

zásady prostorového uspořádání. Kromě toho je nutno vypracovat samostatné plány podobného charakteru, jaký mají plány prostorového uspořádání, pro každé dílčí území spolkové země (tzv. regionální plány). Nositeli regionálního plánování mohou být zemské okresy, vládní presidia nebo zvlášť pro tento účel založené účelové svazy.

Regulační plánování (územní plánování na lokální úrovni) je v kompetenci obcí. Plán využití ploch je zpracováván pro celé území obce; řídí se jím způsob využití území (ploch) vyplývající z urbanistického rozvoje. Dalším nástrojem je zastavovací plán, který se odvozuje z plánu využití ploch, obec ho vydá jako vyhlášku, která řídí urbanistické uspořádání a která je právně závazná. Regulační plánování musí být přizpůsobeno cílům prostorového uspořádání. Právním základem je stavební zákon (BauGB) a nepřímý zákon o prostorovém uspořádání (ROG), (viz. obr. 3).

Vedle formálních jsou v Německu ve stále větší míře používány i neformální plánovací nástroje. Regionální koncepce rozvoje (REK) a modely územního rozvoje jsou uvedeny v ROG (§ 13) a mají podporovat naplnění plánů územního plánování. Na základě regionálních potenciálů a slabín se zpravidla formuluje model, cíle a opatření. Kromě vlastního dokumentu má velký význam i proces jeho pořizování. Je nezbytné, aby byly do zpracovávání dokumentu zapojeny subjekty, které se budou na jeho naplňování

Abbildung 3 / Obrázek 3
Planungssystem in Deutschland (Stand: Juli 2006) / Systém územního plánování v Německu (stav: červenec 2006)

Politisch-administrative Ebene / Administrativně-správní úroveň	Planungsebene / Plánovací úroveň	Gesetzliche Grundlage / Právní rámec	Planungsinstrumente / Plánovací nástroje	Materielle Inhalte / Věcný obsah plánovacího nástroje
Bund / Spolek	Raumordnung / Prostorové uspořádání (územní plánování na celostátní úrovni)	Raumordnungsgesetz (ROG) / Zákon o prostorovém uspořádání (ROG)	—	Grundsätze der Raumordnung / Zásady prostorového uspořádání
Länder / Spolkové země	Raumordnung in den Ländern (Landesplanung) / Prostorové uspořádání ve spolkových zemích (Zemské plánování) (územní plánování na úrovni spolkové země)	ROG und Landesplanungsgesetze / Zákon o prostorovém uspořádání (ROG) a zákony o zemském plánování jednotlivých spolkových zemí	Raumordnungsplan (z. B. Landesentwicklungsplan) / Plán prostorového uspořádání (např. Plán rozvoje spolkové země)	Ziele der Raumordnung / Cíle prostorového uspořádání
	Regionalplanung / Regionální plánování (územní plánování na úrovni plánovacího regionu)		Regionalplan / Regionální plán	
Gemeinden / Obce	Bauleitplanung / Regulační plánování (územní plánování na úrovni obce)	Baugesetzbuch (BauGB) / Stavební zákoník (BauGB)	Flächennutzungsplan / Plán využití ploch	Darstellung der Art der Bodennutzung / Konkretizace způsobu využití území
			Bebauungsplan / Zastavovací plán	Festsetzungen für die städtebauliche Ordnung / Zásady pro výstavbu a stavební a urbanistické uspořádání

Quelle: Eigene Darstellung in Anlehnung an Turowski 2005: 896 / vlastní vyobrazení, odvozeno od Turowski 2005: 896

ein Leitbild, Ziele und Maßnahmen formuliert. Neben dem Dokument ist der Erarbeitungsprozess von großer Bedeutung, um umsetzungsrelevante Akteure der Region in die Bearbeitungsphase einzubeziehen. Mittlerweile existiert auch eine Reihe grenzüberschreitender REK und Leitbilder, zum Beispiel für den deutsch-polnischen, den nordrhein-westfälischen oder den deutsch-französischen-luxemburgischen Grenzraum. Für den deutsch-tschechischen Grenzraum wurden Mitte der 1990er Jahre grenzüberschreitende Entwicklungskonzepte für das Erzgebirge (Roch et al. 1995), die Euregio Egrensis (Roch et al. 1994), die vier sächsischen Euroregionen (Müller et al. 1999), den mittleren bayerisch-tschechischen Grenzraum (Jurczek 1996) und für das Dreiländereck Bayerischer Wald/Šumava/Mühlviertel (BayStMinLU 1994) erarbeitet. Diese Entwicklungskonzepte wurden auf einem hohen technisch-inhaltlichen Niveau erarbeitet. Zum Teil werden sie jetzt aber kaum noch erwähnt, weil sich die Ausgangslage verändert hat und weil der Bezug zu den relevanten Akteursgruppen nicht immer hinreichend gegeben war.

2.2 Überfachliche, gesamt-räumliche Planung in der Tschechischen Republik

Am 1. Januar 2007 tritt ein neues Baugesetz über die Gebietsplanung und Bauordnung (Gesetz Nr. 183/2006 Slg.) in Kraft, das begriffliche und inhaltliche Änderungen im Vergleich zum bisherigen Baugesetz (Gesetz Nr. 50/1976 Slg. über die Gebietsplanung und Bauordnung; im Wortlaut späterer Vorschriften) mit sich bringt. Die folgenden Ausführungen beziehen sich ausschließlich auf das neue Baugesetz.

Verwaltungsaufbau und Gebietsplanungssystem der Tschechischen Republik sind dreistufig ausgeprägt mit den Hauptebenen Staat, Bezirk und Gemeinde. Das zentrale Verwaltungsorgan im Bereich der Gebietsplanung ist das Ministerium für Regionalentwicklung. Die staatliche Ebene spielt im Gebietsplanungssystem vor allem eine gesetzgebende Rolle. Außerdem ist das Ministerium für Leitlinien der Raumentwicklung („Raumentwicklungspolitik“) zuständig. Dies ist ein gänzlich neues gebietsplanerisches, strategisches Instrument auf gesamtstaatlicher Ebene, das die Ressortstrategien koordiniert. Es beschäftigt sich mit den staatlichen, grenzübergreifenden und transnationalen Gebietsbeziehungen und Verflechtungen im Hinblick

podílet. Zatím existuje celá řada přeshraničních regionálních koncepcí rozvoje a přeshraničních modelů, například pro německo-polský, rýnsko-vestfálský nebo německo-francouzskolucemburský příhraniční prostor. Pro německo-české příhraničí byly vypracovány v polovině 90. let přeshraniční koncepcie rozvoje pro Krušné hory (Roch a kol. 1995), pro Euroregion Egrensis (Roch a kol. 1994), pro čtyři saské euroregiony (Müller a kol. 1999), pro střední část bavorsko-českého příhraničí (Jurczek 1996) a pro euroregion Bavorský les/Šumava/Mühlviertel (BayStMinLU 1994). Tyto koncepcie rozvoje byly vypracovány na vysoké technické a obsahové úrovni. V současné době jsou však již jen výjimečně zmiňovány, neboť ztratily do jisté míry na aktuálnosti (změna výchozích podmínek), a také proto, že spolupráce autorů s regionálními subjekty nebyla vždy dostačující.

2.2 Komplexní plánování území v České republice

1. ledna 2007 vstoupí v platnost nový stavební zákon o územním plánování a stavebním řádu (zákon č. 183/2006 Sb.), který oproti dosavadnímu stavebnímu zákonu (zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů) mimo jiné přináší změny v pojmech a obsahu. Následující závěry v kapitole 2.2. se vztahují výlučně na nový stavební zákon.

Veřejná správa a systém územního plánování v České republice probíhá na třech hlavních úrovních, a to státu, krajů a obcí. Ústředním správním orgánem na úseku územního plánování je Ministerstvo pro místní rozvoj. Centrální úroveň hraje v systému územního plánování roli především v oblasti legislativy. V kompetenci ministerstva je také pořízení Politiky územního rozvoje, což je zcela nový územně plánovací strategický nástroj s celostátní působností. Koordinuje resortní strategie, zabývá se republikovými, přeshraničními a mezinárodními územními vztahy a vazbami s ohledem na udržitelný rozvoj území. Má být každé dva roky aktualizován.

Nástrojem územního plánování na regionální úrovni jsou tzv. zásady územního rozvoje,

auf eine nachhaltige Entwicklung und soll alle zwei Jahre fortgeschrieben werden.

Das gebietsplanerische Instrument auf regionaler Ebene sind die so genannten Grundsätze der Raumentwicklung. Dieses Dokument ist für das gesamte Bezirksgebiet verbindlich zu erstellen und ebenfalls alle zwei Jahre fortzuschreiben. Es grenzt strategische Entwicklungsflächen und Entwicklungsachsen ab und beschäftigt sich mit den überörtlichen, regionalen Beziehungen. Das gebietsplanerische Instrument auf lokaler Ebene sind die so genannten Gebietspläne für das gesamte Gemeindegebiet und die Regulierungspläne für einzelne Baugebiete oder Grundstücke.

Die Grundsätze der Raumentwicklung sowie der Gebietsplan und der Regulierungsplan werden als gebietsplanerische Dokumente bezeichnet. Diese und auch die Leitlinien der Raumentwicklung („Raumentwicklungspolitik“) sind rechtsverbindlich.

Die gebietsplanerischen Unterlagen, das heißt raumanalytische Unterlagen und Gebiets-

pläne, der Gebietsplan und der Regulierungsplan, sind als gebietsplanerische Dokumente bezeichnet. Diese und auch die Leitlinien der Raumentwicklung („Raumentwicklungspolitik“) sind rechtsverbindlich.

což je dokument, který je závazně vypracován pro území celého kraje a je každé dva roky aktualizován. Vymezuje strategické rozvojové plochy a zabývá se nadmístními vztahy. Nástrojem územního plánování na místní úrovni jsou tzv. územní plány pro celé území obce a regulační plány pro vybrané části obce nebo pozemky.

Zásady územního rozvoje, územní plán a regulační plán jsou označovány jako územně plánovací dokumentace, které jsou, stejně jako politika územního rozvoje, právně závazné. Územně plánovací podklady, tj. územně analytické podklady a územní studie, představují další územně plánovací nástroje, které však jsou analytickými dokumenty sloužícími jako podklad pro vypracování, pořízení a aktualizaci územně plánovací dokumentace (viz obr. 4).

Nový stavební zákon přináší vedle některých strukturálních změn týkajících se nástrojů územního plánování také lepší ochranu nezastavěných území prostřednictvím zákazu rozšiřování zastavitelného území v obcích.

Abbildung 4 / Obrázek 4
Planungssystem in der Tschechischen Republik nach dem neuen Baugesetz (Stand: Juli 2006)
Systém územního plánování v České republice podle nového stavebního zákona (stav: červenec 2006)

Politisch-administrative Ebene / Administrativně-správní úroveň	Planungsebene / Plánovací úroveň	Gesetzliche Grundlage / Právní rámec	Planungsinstrumente / Plánovací nástroje	Materielle Inhalte / Věcný obsah plánovacího nástroje
Staat / Stát	Gebietsplanung auf der staatsweiten Ebene (Nationale Raumentwicklungsplanung) / Územní plánování	Neues Baugesetz / Nový stavební zákon	Leitlinien der Raumentwicklung (Raumentwicklungspolitik) / Politika územního rozvoje	Abgrenzung der Entwicklungsgebiete und -achsen sowie der spezifischen Gebiete; Definition internationaler rauplanerischer Zusammenhänge / Vymezení rozvojových oblastí a os, specifických oblastí a mezinárodních územně plánovacích souvislostí
Bezirke / Kraje	Gebietsplanung eines Bezirkes (Regionalplanung) / Územní plánování	Neues Baugesetz / Nový stavební zákon	Grundsätze der Raumentwicklung / Zásady územního rozvoje	Abgrenzung der Flächen und Achsen von überörtlicher Bedeutung / Vymezení ploch a koridorů nadmístního významu
			Raumanalytische Unterlagen (für das Gebiet des Bezirks) / Územně analytické podklady (pro území kraje)	Feststellung und Auswertung der Situation und Entwicklung des Gebietes, seiner Potenziale, Beschränkungen und Vorhaben / Zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení a záměrů
Gemeinden mit erweitertem Wirkungsbereich / Obce s rozšířenou působností	—	Neues Baugesetz / Nový stavební zákon	Raumanalytische Unterlagen (für das Gebiet der Gemeinde mit erweitertem Wirkungsbereich) / Územně analytické podklady (pro územní obvod obce s rozšířenou působností)	
Gemeinden / Obce	Gebietsplanung und Regulierungsplanung einer Gemeinde (Bauleitplanung) / Územní plánování	Neues Baugesetz / Nový stavební zákon	Gebietsplan / Územní plán	Entwicklungskonzept des Gebietes und der funktionalen Flächennutzung sowie Abgrenzung des bebaubaren Gebietes einer Gemeinde / Koncepce rozvoje území a funkčního využití ploch a vymezení hranice zastavitelného území obce
			Regulierungsplan / Regulační plán	Nutzung einzelner Grundstücke, Flächen und raumregulierender Elemente / Využití jednotlivých pozemků, plošné a prostorové regulační prvky

Quelle: Eigene Darstellung / vlastní vyobrazení

studie, stellen weitere gebietsplanerische Instrumente dar. Diese sind jedoch Analyse-dokumente und dienen als Grundlage für die Erarbeitung, das Veranlassungsverfahren und die Fortschreibung der Leitlinien der Raumentwicklung („Raumentwicklungspolitik“) und der gebietsplanerischen Dokumente (s. Abb. 4).

Neben einigen strukturellen Veränderungen bezüglich der Instrumente der Gebietsplanung beinhaltet das neue Baugesetz auch einen besseren Schutz der unbebauten Gebiete durch das Verbot der Ausdehnung des bebauten Gebiets in Gemeinden ohne genehmigte gebietsplanerische Dokumente. Weiterhin wird die Revitalisierung von Industriebrachen und benachteiligten Stadtteilen erleichtert.

Die Entwicklung eines Gebiets wird in der Tschechischen Republik auch stark durch die Regionalentwicklung beeinflusst. Die Gebietsplanung und die Regionalentwicklung werden als zwei getrennte Felder mit getrennten Zuständigkeiten wahrgenommen, die kaum miteinander verbunden sind. Das Gesetz Nr. 248/2000 Slg. über die Unterstützung der Regionalentwicklung benennt als Instrumente der Regionalentwicklung auf staatlicher Ebene die Strategie der Regionalentwicklung und auf Bezirksebene die Entwicklungsprogramme der Bezirke.

2.3 Grenzüberschreitende Abstimmung räumlicher Planungen zwischen der Tschechischen Republik und Deutschland

Das deutsche Raumordnungsgesetz enthält in § 16 die Bestimmung, dass raumbedeutsame Planungen und Maßnahmen, die erhebliche Auswirkungen auf Nachbarstaaten haben können, nach den Grundsätzen der Gegenseitigkeit und Gleichwertigkeit mit diesen abzustimmen sind. Gleichlautende Formulierungen finden sich auch in den Landesplanungsgesetzen.

In der Tschechischen Republik gibt es bisher keine vergleichbaren gesetzlichen Bestimmungen. Hier kommt es jedoch mit § 33/5 und § 37/3 des neuen Baugesetzes zu Änderungen. Demnach müssen die nationalen Leitlinien der Raumentwicklung („Raumentwicklungspolitik“) und der Entwurf der Grundsätze der Raumentwicklung auf Bezirksebene mit den zuständigen Stellen der Nachbarländer, die eventuell von diesen Planungen betroffen sein könnten, abgestimmt werden. Das Ministerium für Regio-

Dále by měl usnadňovat revitalizaci brown-fields a znevýhodněných městských částí.

Rozvoj určitého území je v ČR silně ovlivňován také regionálním rozvojem. Územní plánování a regionální rozvoj jsou vnímány jako dva oddělené obory s oddělenými kompetencemi, které nejsou dostatečně provázány. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, uvádí jako nástroj regionálního rozvoje na celostátní úrovni Strategii regionálního rozvoje a na krajské úrovni Programy rozvoje krajů.

2.3 Přeshraniční koordinace (schvalování) mezi Českou republikou a Německem v rámci územního plánování

Německý zákon o prostorovém uspořádání obsahuje v § 16 ustanovení, že významné plány a záměry, které mají silný dopad do území a které mohou mít značný vliv na sousední státy, musí být podle zásad vzájemnosti a rovnocennosti s nimi zkoordinovány (jimi schváleny). Formulace stejného znění se nalézají také v zákonech o zemském plánování jednotlivých spolkových zemí.

V České republice doposud srovnatelná zákonná ustanovení nejsou. Se vstupem nového stavebního zákona v platnost však dojde ke změně. Podle § 33/5 a § 37/3 bude návrh politiky územního rozvoje a návrh zásad územního rozvoje včetně nabídky konzultací zaslán příslušným ministerstvem (Ministerstvem pro místní rozvoj) a příslušným krajským úřadem ve spolupráci s českým Ministerstvem zahraničních věcí na příslušné orgány sousedních států,

nalentwicklung beziehungsweise das zuständige Bezirksamt senden den zuständigen Stellen in den Nachbarländern in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium die Plandokumente sowie ein Konsultationsangebot zu. Bei Interesse finden dann Konsultationen zwischen den zuständigen Stellen der Nachbarländer, dem tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung und dem zuständigen Bezirksamt in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium statt.

In der Praxis findet die grenzüberschreitende Abstimmung der Raumplanung zwischen Deutschland und seinen Nachbarstaaten bislang auf verschiedenen Ebenen statt. Auf nationalstaatlicher Ebene existieren mehrere Regierungskommissionen, allerdings nicht zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik. Auf Ebene der Länder bestehen weitere Gremien zur Abstimmung der Landes- und Regionalplanung sowie der Raumordnung wie zum Beispiel die Sächsisch-Tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung. Bisher erfolgt die grenzüberschreitende Abstimmung allerdings weitgehend auf freiwilliger und informeller Basis.

Außerdem bestehen internationale Verpflichtungen zur grenzüberschreitenden Zusammenarbeit im Bereich von Umweltprüfungen. Die Espoo-Konvention regelt die Umweltverträglichkeitsprüfung im grenzüberschreitenden Rahmen. Bei zu erwartenden negativen Auswirkungen auf Nachbarländer müssen vor der Zulassung des Vorhabens auch Behörden und die Öffentlichkeit grenzüberschreitend beteiligt werden. Deutschland hat die Konvention im Jahr 2002, die Tschechische Republik im Jahr 2001 ratifiziert. Für eine weitergehende grenzüberschreitende Abstimmung hat Deutschland mit den Niederlanden, der Schweiz und Frankreich Absprachen über eine gemeinsame Behörden- und Öffentlichkeitsbeteiligung getroffen. Eine ähnliche Zusatzvereinbarung gibt es zwischen der Tschechischen Republik und Österreich. Das deutsche Umweltbundesamt hat 1998–2000 ein Forschungsvorhaben mit dem Ziel in Auftrag gegeben, Handlungsempfehlungen zur Umsetzung des UN-ECE-Übereinkommens über die Umweltverträglichkeitsprüfung im grenzüberschreitenden Zusammenhang zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik zu erarbeiten. Die inhaltlichen Verhandlungen über eine deutsch-tschechische Vereinbarung zur grenzüberschreitenden

kooperationen beziehungsweise das zuständige Bezirksamt senden den zuständigen Stellen in den Nachbarländern in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium die Plandokumente sowie ein Konsultationsangebot zu. Bei Interesse finden dann Konsultationen zwischen den zuständigen Stellen der Nachbarländer, dem tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung und dem zuständigen Bezirksamt in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium statt.

kooperationen beziehungsweise das zuständige Bezirksamt senden den zuständigen Stellen in den Nachbarländern in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium die Plandokumente sowie ein Konsultationsangebot zu. Bei Interesse finden dann Konsultationen zwischen den zuständigen Stellen der Nachbarländer, dem tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung und dem zuständigen Bezirksamt in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium statt.

kooperationen beziehungsweise das zuständige Bezirksamt senden den zuständigen Stellen in den Nachbarländern in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium die Plandokumente sowie ein Konsultationsangebot zu. Bei Interesse finden dann Konsultationen zwischen den zuständigen Stellen der Nachbarländer, dem tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung und dem zuständigen Bezirksamt in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium statt.

kooperationen beziehungsweise das zuständige Bezirksamt senden den zuständigen Stellen in den Nachbarländern in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium die Plandokumente sowie ein Konsultationsangebot zu. Bei Interesse finden dann Konsultationen zwischen den zuständigen Stellen der Nachbarländer, dem tschechischen Ministerium für Regionalentwicklung und dem zuständigen Bezirksamt in Zusammenarbeit mit dem tschechischen Außenministerium statt.

UVP zur Konkretisierung der UN-ECE-Espoo-Konvention wurden bereits im Jahr 2004 abgeschlossen. Ein förmlicher Abschluss der Vereinbarung ist jedoch noch nicht erfolgt. Eine entsprechende Vereinbarung zwischen Deutschland und Polen wurde hingegen im April 2006 unterzeichnet.

Bislang wurde im deutsch-tschechischen Grenzraum keine grenzüberschreitende UVP gemäß den Vorgaben der UN-ECE-Espoo-Konvention durchgeführt. Im Zusammenhang mit dem geplanten Bau von Staustufen in der Elbe in Tschechien, unmittelbar an der deutschen Grenze, soll jedoch eine grenzüberschreitende UVP durchgeführt werden. Auf deutscher Seite ist hier die Wasserschiffahrtsgesellschaft Ost in Magdeburg federführend beteiligt.

Bei der strategischen Umweltprüfung (SUP) legt bereits der Text der EU-Richtlinie fest, dass die Mitgliedstaaten bei der Aufstellung bestimmter Pläne und Programme wie zum Beispiel Raumordnungspläne eine grenzüberschreitende Öffentlichkeitsbeteiligung im Rahmen der SUP durchführen müssen, sofern Belange der Nachbarstaaten berührt werden. Den betroffenen Nachbarstaaten ist nachvollziehbar darzulegen, wie ihre Bedenken und Einwände berücksichtigt werden. Die Entscheidungsfindung ist zu dokumentieren und zu begründen sowie vernünftige Planungsalternativen darzulegen. In einem Modellvorhaben unter Leitung des IÖR wird derzeit am Beispiel des Regionalplans Oberlausitz-Niederschlesien ein grenzüberschreitendes Prüf- und Verfahrenskonzept für die SUP erarbeitet. Das Projekt mit dem Akronym TransSEA wird durch INTERREG IIIA gefördert und endet im Oktober 2006.

2.4 Schlussfolgerungen für die grenzüberschreitende Koordination der Raumentwicklung zwischen der Tschechischen Republik und Deutschland

Die Systeme der räumlichen Planung in der Tschechischen Republik und in Deutschland unterscheiden sich in einigen wesentlichen Punkten. Die Unterschiede gehen hauptsächlich auf den unterschiedlichen Verwaltungsaufbau in beiden Staaten zurück.

Das föderale System in Deutschland steht einem dezentralen in der Tschechischen Republik gegenüber. Während in Deutschland unterschiedliche Planungsgesetze und

U strategického hodnocení vlivů na životní prostředí (SEA) je již k dispozici text směrnice EU, podle něhož členské státy musí už při sestavování určitých plánů a programů, např. plánů prostorového uspořádání, zajistit v rámci SEA přeshraniční účast veřejnosti, pokud jsou záměrem dotčeny zájmy sousedních zemí. Dotčeným sousedním státům musí být prokazatelně doloženo, jak byly zohledněny jejich pochybnosti a námítky. Hledání řešení v procesu rozhodování je třeba zdokumentovat a zdůvodnit a objasnit rozumné alternativy řešení. V současné době je pod vedením IÖR na příkladu regionálního plánu plánovacího regionu Horní Lužice – Dolní Slezsko zpracováván modelový návrh postupu při přeshraničním hodnocení vlivů na životní prostředí v rámci SEA. Projekt, jehož akronym je TransSEA a je spolufinancován v rámci Iniciativy Společenství INTERREG IIIA, končí v říjnu 2006.

2.4 Závěry pro přeshraniční koordinaci územního rozvoje mezi Českou republikou a Německem

Systémy územního plánování v České republice a v Německu se v několika podstatných bodech liší. Rozdíly se vztahují hlavně k rozdílné správní struktuře v obou státech.

Federální systém v Německu je opakem decentralizovaného systému v České republice. Zatímco v Německu existují ve spolkových zemích rozmanité zákony o plánování a plánovací postupy, v České republice

Verfahren in den Bundesländern existieren, sind diese in der Tschechischen Republik einheitlich. In Deutschland bestehen mit Bund, Ländern, Regierungsbezirken, Planungsregionen, Landkreisen und Gemeinden bis zu sechs Ebenen, die auf die räumliche Planung Einfluss nehmen beziehungsweise Kontrollfunktionen ausüben, während dies in der Tschechischen Republik nach der Verwaltungsreform mit Nationalstaat, Regionen und Gemeinden beziehungsweise Gemeinden mit erweitertem Wirkungsbereich nur drei beziehungsweise vier sind.

Das tschechische Planungssystem ist insgesamt überschaubarer als das deutsche. Der regionalen Verwaltungsebene in der Tschechischen Republik mit den Bezirken – oder auf Tschechisch: „kraj“ – als Gebietseinheiten, die auch für die Regionalplanung zuständig ist, sind Regionalparlamente zugeordnet. Damit ergibt sich im Vergleich zum deutschen System die Chance von kurzen Wegen von der fachlichen Vorbereitung einer raumrelevanten Maßnahme bis zur politischen Legitimierung und Umsetzung. Jedoch ist zu beachten, dass aufgrund der noch kurzen Erfahrungen mit den Verwaltungsstrukturen seit der Verwaltungsreform im Jahre 2002 die Verfahren und Zuständigkeiten erst wenig etabliert sind und noch Unsicherheiten in den Verwaltungen bestehen.

Die Regelungstiefe in der Regionalplanung ist in beiden Ländern ebenfalls unterschiedlich. Mit „Regionalplan“ ist hier der Gebietsplan einer regionalen Gebietseinheit (definiert in dem bisherigen Gesetz Nr. 50/1976 Slg.) gemeint. Während in Deutschland Regionalpläne meistens im Maßstab 1 : 100 000 erarbeitet werden, sind die tschechischen Gebietspläne einer regionalen Gebietseinheit im Maßstab 1 : 50 000 detaillierter und ihre Bindungswirkung stärker („Regionales Baurecht“). Weiterhin scheinen die Gemeinden im tschechischen Planungssystem eine größere Rolle als in Deutschland zu spielen.

Informelle Instrumente der Raumordnung und Regionalplanung sind in Deutschland stärker ausgeprägt und weiter verbreitet. Dies kann eventuell auf die stärkere Umsetzungsorientierung des bestehenden formellen Instrumentariums auf tschechischer Seite zurückzuführen sein.

Nach deutschem Recht müssen raumbedeutsame Planungen und Maßnahmen, die erhebliche Auswirkungen auf Nachbarstaaten haben können, nach den Grundsätzen

existuje jeden zákon. V Německu se v podobě Spolku, spolkových zemí, vládních krajů, plánovacích regionů, zemských okresů a obcí vyskytuje až šest úrovní, které ovlivňují územní plánování, event. vykonávají kontrolní funkci, zatímco v České republice jsou po reformě veřejné správy v podobě národního státu, krajů a obcí (eventuelně obcí s rozšířenou působností) tři, eventuelně čtyři úrovně.

Český systém plánování je celkově přehlednější než německý. Kraje v České republice jsou zodpovědné za územní plánování na regionální úrovni. Ve srovnání s německým systémem z toho vyplývá šance jednoduššího a kratšího postupu od odborné přípravy záměru až k jeho schválení a realizaci. Je však třeba mít na paměti, že současný systém územního plánování na regionální úrovni začal fungovat až po ukončení určité fáze reformy veřejné správy v České republice, tedy od 01.01.2003.

Pravomoci územního plánování na regionální úrovni jsou v obou zemích rovněž rozdílné. Regionálnímu plánu na německé straně odpovídá územní plán velkého územního celku (definován dosavadním zákonem č.50/1976 Sb.) na české straně. Zatímco v Německu se regionální plány vypracovávají většinou v měřítku 1 : 100 000, jsou dosavadní české územní plány velkého územního celku v měřítku 1 : 50 000 podrobnější a jejich právní závaznost rozsáhlejší. Dále se zdá, že obce mají v českém plánovacím systému významnější úlohu než v Německu.

Neformální nástroje územního plánování na zemské a regionální úrovni hrají v německém systému plánování významnou roli a jsou často používané. To může zpětně vést k účinnějšímu prosazení konkrétních záměrů obsažených ve formálních nástrojích v České republice.

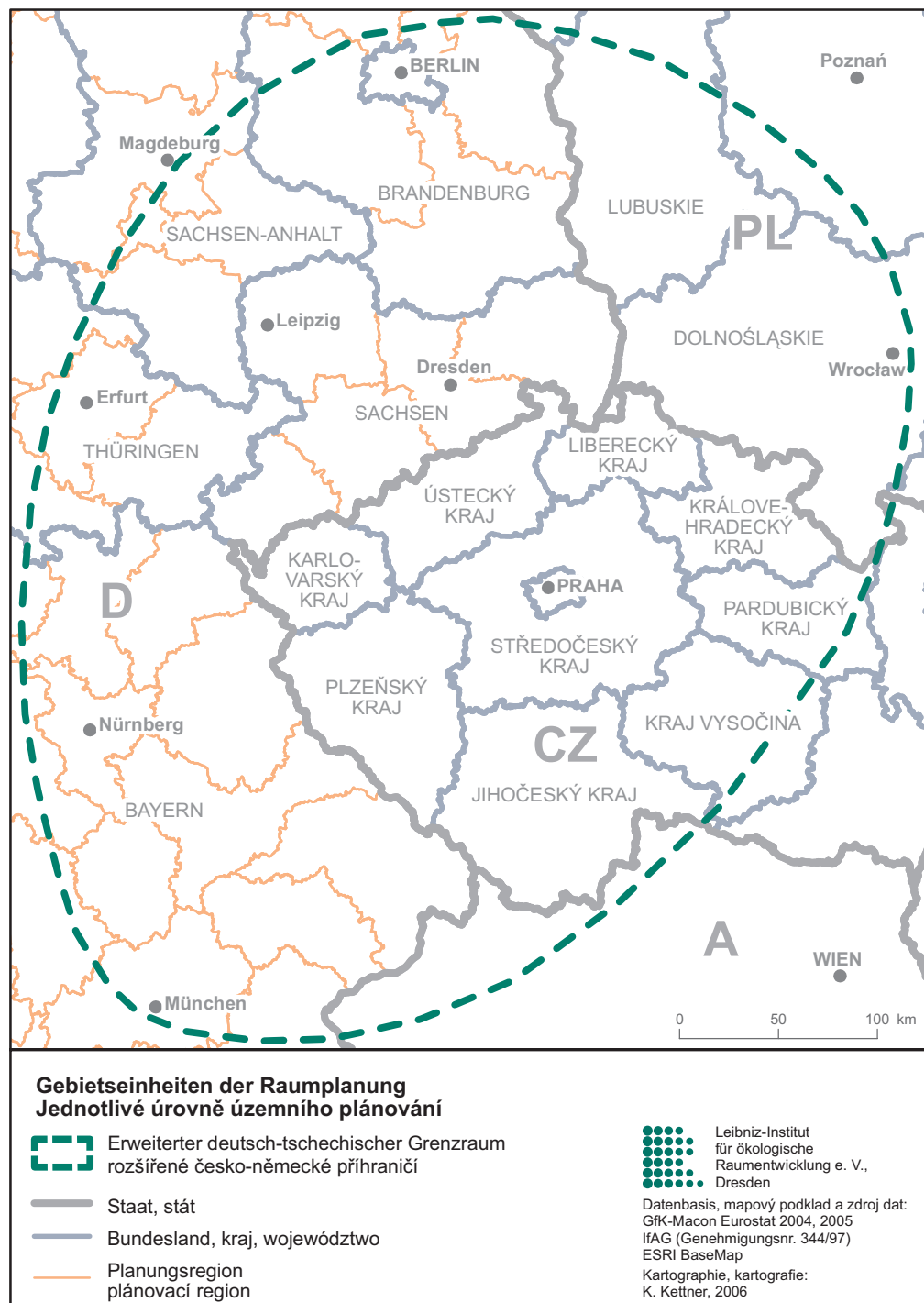
Podle německého práva musí být plánování a záměry, které mohou mít značné účinky na sousední státy, těmito státy odsouhlaseny podle zásad vzájemnosti a rovnocennosti. V České republice neexistují srovnatelná zákonná ustanovení. Podle nového stavebního zákona však musí být sousední státy informovány o návrhu politiky územního rozvoje a návrzích zásad územního rozvoje jednotlivých krajů a v případě zájmu těchto států jsou s nimi návrhy konzultovány.

Nutnost přeshraniční koordinace mezi oběma systémy plánování vyplývá zvláště z

der Gegenseitigkeit und Gleichwertigkeit mit diesen abgestimmt werden. In der Tschechischen Republik gibt es bisher keine vergleichbaren gesetzlichen Bestimmungen. Nach dem neuen Baugesetz müssen jedoch eventuell von den staatlichen und regionalen Planungen betroffene Nachbarstaaten informiert und bei Interesse in Konsultationen einbezogen werden.

rozdílných struktur veřejné správy. Na základě těchto rozdílů se při přeshraniční spolupráci vyskytují „propletence“ mezi více úrovněmi, které vyžadují od příslušných subjektů ochotu ke spolupráci přesahující jednotlivé správní úrovně. Vyvážené zastoupení rovnocenných úrovní správy není možno vždy zaručit. I v oblasti větrných elektráren a maloobchodu se schvalovací postupy v České republice a Německu liší.

Abbildung 5 / Obrázek 5
Gebietseinheiten der Raumplanung im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum
Jednotlivé úrovně územního plánování v rozšířeném česko-německém příhraničí

Grenzüberschreitender Koordinierungsbedarf zwischen beiden Planungssystemen ergibt sich insbesondere aus den unterschiedlichen Verwaltungsstrukturen (s. Abb. 5). Aufgrund der daraus resultierenden Asymmetrien bestehen bei der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit Mehrebenenverflechtungen, die von den beteiligten Akteuren die Bereitschaft zu ebenenübergreifender Kooperation verlangen. Paritätische Konstellationen können nicht immer gewährleistet werden. Wichtig ist daher die regelmäßige gegenseitige Information über grenzüberschreitende raumrelevante Vorhaben und Planwerke sowie der Austausch über Planungsverfahren, Entwicklungen und aktuelle Gesetzgebungsvorhaben (Novellierungen, Durchführungsverordnungen, Grenzwerte usw.).

3 Deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Bereich der Raumentwicklung Česko-německá spolupráce v oblasti územního rozvoje

3.1 Bisherige Strukturen und Institutionen der Zusammenarbeit

Zu den wichtigsten rechtlichen Grundlagen der deutsch-tschechischen Beziehungen gehört der deutsch-tschechisch-slowakische Vertrag über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit vom 27.02.1992 (Nachbarschaftsvertrag), der auch nach Auflösung der Tschechisch-Slowakischen Republik für das Verhältnis zwischen Deutschland und Tschechien gilt. Außerdem ist die deutsch-tschechische Erklärung über die gegenseitigen Beziehungen und deren Entwicklung vom 21.01.1997 zu erwähnen.

Für den sächsisch-tschechischen Grenzraum wurden bereits in der ersten Hälfte der 1990er Jahre gemeinsame Entwicklungskonzepte erarbeitet (Jurczek 1996; Jurczek et al. 1996). Im Vorfeld des EU-Beitritts Polens und Tschechiens wurde am 16. April 2004 im sächsischen Rothenburg die so genannte „Rothenburger Erklärung“ unterzeichnet. Darin bekennen sich der Freistaat Sachsen, die polnischen Woiwodschaften Niederschlesien und Lebusen Land sowie die drei tschechischen Bezirke Karlovy Vary, Ústí nad Labem und Liberec dazu, in den Bereichen Verkehrsinfrastruktur, Umweltschutz, vorbeugender Hochwasserschutz und Tourismus enger zu kooperieren (SMI 2004: o. S.). Zu diesem Zweck wurde eine sächsisch-tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung gegründet, die im Mai 2005 in Dresden zu ihrer konstituierenden Sitzung zusammengekommen ist. Die Mitglieder dieser Arbeitsgruppe setzen sich für eine bessere Abstimmung räumlicher Planungen und für die Erarbeitung eines grenzüberschreitenden Entwicklungskonzepts ein. Ein weiteres Ziel besteht in der Verbesserung des grenzüberschreitenden Informationsaustauschs zu raumrelevanten Themen.

Zwischen Bayern und Tschechien besteht eine Arbeitsgruppe und Federführung der bayerischen Staatskanzlei. In dieser Arbeitsgruppe beraten Fachleute aus den Ministerien beider Länder grundlegende Fragen der Zusammenarbeit. Die Arbeitsgruppe trifft sich mindestens einmal pro Jahr und ist 2006

3.1 Dosavadní formy a institucionální rámec spolupráce

K nejdůležitějším právním základům česko-německých vztahů patří Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci mezi ČSFR a Německem z 27.02.1992 (sousedská smlouva), jejíž platnost se po rozdělení ČSFR začala vztahovat na Českou republiku. Kromě toho je třeba zmínit Česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21.01.1997.

Pro česko-saské příhraničí byly už v první polovině devadesátých let 20. století vypracovány společné koncepty rozvoje (Jurczek 1996; Jurczek a kol. 1996). Těsně před vstupem Polska a České republiky do EU bylo 16. dubna 2004 v saském Rothenburgu podepsáno tzv. „Rothenburgské prohlášení“, v němž se Svobodný stát Sasko, polské vojvodství Dolní Slezsko a Lubušské vojvodství, české kraje Karlovarský, Ústecký a Liberecký přihlásily k užší spolupráci v oblasti dopravní infrastruktury, ochrany životního prostředí, protipovodňové ochrany a cestovního ruchu (SMI 2004). K tomuto účelu byla vytvořena Česko-saská pracovní skupina pro územní rozvoj. Ustavující zasedání pracovní skupiny se konalo v květnu 2005 v Drážďanech. Členové česko-saské pracovní skupiny usilují o lepší koordinaci územně plánovacích záměrů a o vypracování konceptu přeshraničního rozvoje. Další cíl spočívá ve zlepšení přeshraniční výměny informací o území a informací z oborů majících dopad na území.

V rámci spolupráce mezi Bavorskem a Českou republikou funguje pracovní skupina. V této skupině se radí odborníci z ministerstev obou zemí o základních otázkách spolupráce. Jednání pracovní skupiny se konají nejméně jedenkrát za rok a v roce 2006 již proběhla její 16. schůze. Zejména mají být koordinovány záměry a plány s přeshraničním dopadem. Vedení za Bavorsko vykonává vládní úřad v Horní Falci, za Českou republiku pak Krajský úřad Plzeňského kraje. V říjnu 2001 byla v „Prohlášení k setkání v Karlových Varech“ dohodnuta úzká spolupráce v oblasti územního rozvoje mezi Bavorskem a Českou republikou (Schmitz a kol., 2006, s. 39).

bereits zu ihrer 16. Sitzung zusammengekommen. Insbesondere sollen raumbedeutende Vorhaben und Pläne grenzüberschreitend abgestimmt werden. Die Federführung liegt in Bayern bei der Regierung der Oberpfalz, in Tschechien beim Bezirk Pilsen. Im Oktober 2001 wurde in einer „Erklärung zum Karlsbader Treffen“ eine enge Zusammenarbeit im Bereich der Landesentwicklung zwischen Bayern und Tschechien vereinbart (Schmitz et al. 2006: 39 f.).

Seit 2002 gibt es ein Kooperationsabkommen zwischen dem Regierungspräsidium Chemnitz und dem Bezirk Karlovy Vary. Damit sollen die bestehenden partnerschaftlichen Beziehungen zwischen beiden Regionen durch eine Zusammenarbeit in verschiedenen Bereichen vertieft werden. Als Mittel dazu dient der Austausch von Informationen und Erfahrungen sowie von Fach- und Führungskräften.

Auf kommunaler Ebene sind vor allem die Euroregionen für die grenzüberschreitende Zusammenarbeit relevant. Im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum gibt es die sechs Euroregionen Bayerischer Wald-Šumava-Mühlviertel (D-CZ-A), Egrensis (D-CZ), Erzgebirge-Krušnohoří (D-CZ), Elbe-Labe (D-CZ), Neiße-Nysa-Nisa (D-PL-CZ) und Glacencis (PL-CZ). Hierbei handelt es sich um freiwillige kommunale Zusammenschlüsse, die sich den lokalen Themen der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit widmen. Die Euroregionen sind bisher nicht grenzüberschreitend organisiert und verfügen über getrennte Geschäftsstellen in den jeweiligen Ländern. Sie spielten in der Aufbauphase der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit eine wichtige Rolle und haben sich als fester Bestandteil der Kooperation auf kommunaler Ebene etabliert. Allerdings besteht nach der Erweiterung der Europäischen Union kein Grund mehr für getrennte Organisationsstrukturen und nationale Geschäftsstellen. Die Mittel der Gemeinschaftsinitiative INTERREG IIIA können nun auch in Polen und Tschechien, wenngleich nach wie vor getrennt, eingesetzt werden.

Der geographische Zuschnitt der Euroregionen ist zu klein, um in den teilweise sehr dünn besiedelten Grenzregionen eine wirkungsvolle Vernetzung der verschiedenen grenzüberschreitenden Kooperationsinitiativen gewährleisten zu können. Zudem verfügen die Euroregionen über getrennte Verwaltungs- und Organisationsstrukturen. Gemeinsame Geschäftsstellen wie beispielsweise an der deutsch-niederländischen Grenze existieren

Od roku 2002 existuje dohoda o spolupráci mezi vládním prezídiem Saské Kamenice a Karlovarským krajem. Jejím cílem je prohloubení existujících partnerských vztahů mezi oběma regiony prostřednictvím spolupráce v různých oblastech, a to formou výměny informací, zkušeností, expertů a vedoucích pracovníků.

Na úrovni obcí odpovídají za přeshraniční spolupráci především euroregiony. V rozšířeném česko-německém příhraničí existuje šest euroregionů: Bayerischer Wald-Šumava-Mühlviertel (D-CZ-A), Egrensis/Chebsko/(D-CZ), Erzgebirge-Krušnohoří (D-CZ), Elbe-Labe (D-CZ), Neiße-Nysa-Nisa (D-PL-CZ) a Glacensis (PL-CZ). Jedná se o dobrovolná sdružení obcí, která se věnují lokálním tématům přeshraniční spolupráce. Euroregiony zatím nejsou organizovány jako subjekt s přeshraniční působností, nýbrž mají v příslušných zemích oddělená jednatelství. Hrají důležitou roli ve fázi výstavby přeshraniční spolupráce a osvědčily se jako pevná součást kooperace na komunální úrovni. Po rozšíření Evropské unie ovšem už není žádný důvod pro oddělené organizační struktury a národní jednatelství. V rámci Iniciativy Společenství INTERREG IIIA mohou být nyní finanční prostředky čerpány i v Polsku a České republice.

Euroregiony jsou příliš malé na to, aby v příhraničních velmi řídko osídlených regionech mohly zajistit vytvoření fungujících vazeb v podobě různých přeshraničních kooperačních iniciativ. Kromě toho euroregiony mají oddělené správní a organizační struktury. Společná zastoupení, jako např. na německo-nizozemské hranici, zde neexistují. Euroregiony se věnují administrativním úkolům v souvislosti s realizací Iniciativy Společenství INTERREG, což má vzhledem k omezeným personálním kapacitám za následek zatlačování jiných aktivit do pozadí. Do budoucna by měly být možnosti čerpání finančních prostředků z Iniciativy Společenství INTERREG IIIA na území členských států nastaveny pružněji. Musí zde být také možnost spolufinancování projektů vztahujících se k plošně rozsáhlým příhraničním regionům. V novém programovém období EU počínaje rokem 2007 by mělo být kromě toho možné stanovit podmínky realizace tak, že pro bilaterální nebo trilaterální projekty by byla předložena jedna společná žádost, která by pak umožnila finance rozdělit přeshraničnímu sdružení řízenému vedoucím partnerem. U Iniciativy Společenství INTERREG IIIB (CADSES) takovéto správní struktury již existují (Leibenath/Knippschild 2004, 33).

nicht. Die Euroregionen nehmen Verwaltungsaufgaben im Zusammenhang mit der Umsetzung von INTERREG wahr, wodurch aufgrund der begrenzten Personalkapazitäten andere Aktivitäten in den Hintergrund gedrängt werden. Zukünftig sollte die Fördergebietskulisse der EU-Gemeinschaftsinitiative INTERREG IIIA flexibler ausgestaltet werden. Es müssen auch Projekte gefördert werden können, die sich auf großräumiger definierte Grenzregionen beziehen. In der neuen Förderperiode ab 2007 sollten außerdem die Umsetzungsmodalitäten so gestaltet werden, dass für bi- oder trilaterale Projekte ein gemeinsamer grenzüberschreitender Antrag gestellt werden kann, der es gestattet, die Gelder anschließend auf ein grenzüberschreitendes Partnerkonsortium unter der Führung eines Leadpartners zu verteilen. Bei INTERREG IIIB (CADSES) gibt es bereits jetzt derartige Verwaltungsstrukturen (Leibenath/Knippsschild 2004: 33).

Über die Euroregionen hinaus existiert eine Reihe weiterer interkommunaler Kooperationen zwischen Deutschland und Tschechien wie zum Beispiel die Städtepartnerschaft zwischen Chemnitz und Ústí nad Labem oder die Zusammenarbeit im so genannten „Kleinen Dreieck“ zwischen Zittau, Hrádek nad Nisou und Bogatynia.

Darüber hinaus gibt es eine Vielzahl großräumiger, überwiegend informeller und projektbasierter Kooperationen zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik. Gerade in den Themenfeldern Wirtschaft, Technologie und Kultur sind zahlreiche deutsch-tschechische Kooperationsprojekte und -einrichtungen vorzufinden, die auf anderen Wegen als über INTERREG finanziert werden. Insbesondere die Industrie- und Handelskammern und die Institutionen der Wirtschaftsförderung haben sich in den letzten Jahren sehr in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit engagiert. Beispielhaft sei auf die Projekte InnoDreiländereck, ARGE28, 3-CIP (Three Countries Innovation Push), Regioport und IMPRO hingewiesen. Auch im kulturellen Bereich gibt es Aktivitäten wie zum Beispiel das „Festival Mitte Europas“ (IÖR/ÚÚR 2006: 14 f. und 89-106).

3.2 Großräumige deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Rahmen von INTERREG IIIB

Die EU-Gemeinschaftsinitiative INTERREG hat das Ziel, zu einer ausgewogenen Ent-

Mimo rámec euroregionů existuje mezi německými a českými obcemi celá řada forem spolupráce, např. partnerství měst Saská Kamenice a Ústí nad Labem, nebo spolupráce v tzv. „malém trojúhelníku“ (Žitava, Hrádek nad Nisou a Bogatynia).

V oblasti hospodářství, technologie a kultury existují četné velkoplošné, převážně neformální česko-německé kooperační projekty a zařízení z oblasti hospodářství, technologie a kultury, které nejsou financovány přes Iniciativu Společenství INTERREG. Zejména průmyslové a obchodní komory a instituce poskytující podporu hospodářství se v posledních letech silně angažovaly v přeshraniční spolupráci. Jedná se např. o projekty InnoDreiländereck, ARGE28, 3-CIP (Three Countries Innovation Push), Regioport a IMPRO. Také v kulturní oblasti existují aktivity, jako např. „Festival Mitte Europas“ (IÖR/ÚÚR 2006: 14 n. A 89-106).

3.2 Velkoplošná (nadregionální) česko-německá spolupráce v rámci Iniciativy Společenství INTERREG IIIB

Cílem Iniciativy Společenství, která má název INTERREG, je přispět k vyro-

wicklung und zur Integration des europäischen Raums beizutragen und die trennende Wirkung von Grenzen zu überwinden. Die Gemeinschaftsinitiative besteht aus den drei Ausrichtungen A, B und C. Die Ausrichtung B, um die es im Folgenden geht, soll die transnationale Zusammenarbeit und die nachhaltige Entwicklung der Gemeinschaft unterstützen. Dabei sollen insbesondere auch die Empfehlungen des EUREK berücksichtigt und angewandt werden. INTERREG IIIB wird über eine Reihe von Programmräumen umgesetzt, wobei es nur einen Kooperationsraum gibt, dem sowohl die Tschechische Republik als auch Deutschland angehören. Dies ist der mitteleuropäische, adriatische, danubische und südosteuropäische Raum (CADSES).

Im CADSES-Raum gibt es 24 Projekte, an denen Deutschland und die Tschechische Republik direkt miteinander kooperieren (s. Abb. 6). Umfangreichere Beschreibungen dieser Projekte sind in IÖR/ÚÚR (2006: 63-87) enthalten.

vnanému rozvoji a integraci evropského prostoru a překonat rozdělovací účinek hranic. Tato Iniciativa Společenství je tematicky zaměřena ve třech směrech, resp. má 3 části: A, B a C. Část B, o kterou se v následujícím textu jedná, má podporovat nadnárodní spolupráci a udržitelný rozvoj EU. Přitom by měla být zohledněna a také použita doporučení ESDP. INTERREG IIIB je realizován přes celou řadu projektů, přičemž existuje jen jeden kooperační prostor, k němuž patří Česká republika i Německo. Jedná se o středoevropský, jaderský, podunajský a východoevropský prostor označovaný jako prostor CADSES.

V prostoru CADSES existuje 24 projektů, na nichž Německo a Česká republika přímo spolupracují (viz obr. 6). Podrobnější popis těchto projektů je uveden v dílčí zprávě tohoto projektu (IÖR/ÚÚR 2006: s. 63-87).

Abbildung 6 / Obrázek 6
INTERREG-IIIB-CADSES-Projekte mit deutscher und tschechischer Beteiligung
Projekty INTERREG IIIB (CADSES) s českou a německou účastí

Lfd. Nr. / Č.	P r o j e k t e / P r o j e k t y	
	Akronyme / akronym	Vollständige Bezeichnungen / celý název
1	ACCRETe	Agriculture and Climate Changes: how to Reduce human Effects and Threats
2	CER ²	Central European Regions Cluster for Energy from Renewables NETWORK
3	CITYREGIO	Regional economic development through city-surrounding co-operation
4	COHESION	Integrated Concepts Enhancing Cohesion of European Space
5	ELLA	ELBE/LABE – Vorsorgende Hochwasserschutzmaßnahmen durch transnationale Raumordnung
6	IDEQUA	Identity and quality axis reaching from the Baltic Sea to the Aegean Sea
7	ILUP	Integrated LandUse Planning
8	LHASA	Large Housing Areas Stabilisation Action
9	MAGIC	Management of Groundwater at Industrially Contaminated Areas
10	ODERREGIO	Transnational Action Program Spatial Planning for Preventive Flood Protection in the Oder Catch
11	PLANET CENSE	Planners Network for Central and South East Europe
12	RainDROP	Development of Stormwater Operational Practices Guideline
13	RARE	Railroad Areas Reclaim
14	RDA-Net CEDA	Regional Development Agencies Network in Central European, Danubian and Adriatic Area
15	READY	Rehabilitation and Development in Mining Regions
16	REVITAMIN	Revitalisation of former brown coal mining areas
17	SIC!	Sustrain Implement Corridor
18	SISTEMaPARC	Spatial Information Systems for Transnational Environmental Management of Protected Areas and Regions in CADSES
19	SURE	Successful Restoration and Rehabilitation Accompanying Infrastructural Interventions
20	TAQI	Transnational Air Quality Improvement: A Management Tool for Regional Planning
21	TECNOMAN PERSPECTIVES	TEN and Corridor Nodes Position Management Network perspectives
22	TRANS-IT	Transfer Regional Activities in Networks for Business Development and Wellness-Tourism supported by Information Technologies
23	TWIST	Transport with a social target
24	VITAL CITIES	Consolidation of Polycentric Urban Systems through the Promotion of the Settlement of Retail Trade Businesses in Inner Urban Areas

Die Projekte lassen sich grob in zwei Gruppen einteilen. Die erste Gruppe beinhaltet Projekte, in denen es entweder um allgemeine sektorale Querschnittsthemen wie zum Beispiel die Nutzung erneuerbarer Energien oder die Belebung von Bahnhofsvierteln geht oder an denen keine Partner aus dem erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum beteiligt sind. Die zweite Gruppe besteht dagegen aus Projekten, an denen Partner aus dem erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum beteiligt sind und die sich – wenngleich natürlich nicht ausschließlich – auf räumliche Probleme dieses Gebiets beziehen.

Bei den Projekten, die aufgrund des Themas und der Partnerstruktur Bezüge zum deutsch-tschechischen Grenzraum aufweisen, bilden der grenzüberschreitende Hochwasserschutz und das Management grenzüberschreitender Flusseinzugsgebiete einen Schwerpunkt. Die Projekte ELLA und ODERREGIO sind dabei an erster Stelle zu nennen, weil es hier explizit um die Beschäftigung mit den beiden grenzüberschreitenden Flusssystemen der Oder und der Elbe geht. Das Projekt ILUP bezieht sich nicht nur auf einen grenzüberschreitenden Fluss, sondern zielt eher auf einen transnationalen Erfahrungsaustausch im Flussmanagement ab und ist daher für die deutsch-tschechische Zusammenarbeit weniger interessant.

Ein weiterer Schwerpunkt ist im Bereich der grenzüberschreitenden Verkehrsentwicklung zu erkennen. Sehr zentral für die deutsch-tschechische Zusammenarbeit ist zweifelsohne das Projekt SIC!, in dem sich die Projektbeteiligten mit der Verbesserung der Erreichbarkeit und mit den Wechselwirkun-

Projekty lze zhruba rozdělit do dvou skupin. První skupina obsahuje projekty, v nichž se jedná o všeobecná sektorální průřezová témata, např. využití obnovitelných energií nebo revitalizace městských čtvrtí v okolí nádraží, nebo o témata, jichž se žádní partneři z rozšířeného česko-německého příhraničí neúčastní. Oproti tomu druhá skupina sestává z projektů, na nichž participují partneři z rozšířeného česko-německého příhraničí a které se týkají – i když ovšem ne zcela výlučně – územních problémů rozšířeného česko-německého příhraničí.

Těžištěm projektů, které z hlediska tématu a struktury partnerů mají vztah k česko-německému příhraničí, je hranici překračující protipovodňová ochrana a správa povodí. V této souvislosti je třeba především jmenovat projekty ELLA a ODERREGIO, které se zabývají povodími řek Odry a Labe. Projekt ILUP se zabývá nejen řekou překračující hranici, ale je zaměřen spíše na transnacionální výměnu zkušeností ve správě řek a méně se již zajímá o česko-německou spolupráci.

Další výrazné těžiště představuje rozvoj přeshraniční dopravy. Pro česko-německou spolupráci je nepochybně stěžejní program SIC!, v němž strany zúčastněné na projektu řeší zlepšení dopravní dostupnosti a vzájemné vztahy mezi dopravou a územním rozvojem. Středem zájmu je panevropský dopravní koridor IV z Berlína a Norimberka přes Prahu do Vídně a Budapešti. Významný je také projekt TECNOMAN PERSPECTIVES, který se zabývá využitím rozvojových impulsů, které mohou podnítit transevropské dopravní sítě. Projekt TWIST se sice bezprostředně netýká přeshraničních dopravních sítí, avšak téma zpřístupnění venkovských regionů napojením na veřejnou osobní dopravu by mohlo být pro řídké osídlené části česko-německého příhraničí rovněž významné.

Třetím stěžejním bodem je přeshraniční ochrana přírody, životního prostředí a tvorba krajiny. Projekt SISTEMAPARC je v tomto směru zcela klasický. Jeho cílem je rozvoj a propojení sousedních národních parků v různých státech a výstavba společných informačních systémů přesahujících hranici. K projektovým regionům patří kromě Českosaského Švýcarska také Krkonoše, kde je jeden český a jeden polský národní park. U jiných projektů z tohoto tematického okruhu není jejich přeshraniční charakter tak výrazný: SURE (Rekultivace horských a báňských regionů), TAQI

Foto: IÖR

Hochwasserschutz ist eines der Schlüsselthemen der deutsch-tschechischen Zusammenarbeit im Rahmen von INTERREG III B. / Protipovodňová ochrana je jedním z klíčových témat česko-německé spolupráce v rámci Iniciativy Společenství INTERREG III B.

gen zwischen Verkehr und Raumentwicklung auseinandersetzen. Im Mittelpunkt steht dabei der Paneuropäische Verkehrskorridor IV, der von Berlin und Nürnberg über Prag nach Wien und Budapest führt. Darüber hinaus ist das Projekt TECNOMAN PERSPECTIVES, in dem es um die Nutzung der Entwicklungsimpulse der transeuropäischen Verkehrsnetze geht, relevant. Das Projekt TWIST bezieht sich zwar nicht unmittelbar auf grenzüberschreitende Verkehre, aber das Thema der Erschließung ländlicher Regionen durch den öffentlichen Personennahverkehr könnte auch für die dünner besiedelten Teile des deutsch-tschechischen Grenzraums relevant sein.

Der dritte Hauptschwerpunkt liegt beim grenzüberschreitenden Natur- und Umweltschutz sowie der Landschaftsentwicklung. SISTEMaPARC ist ein Projekt, das in dieser Hinsicht geradezu als klassisch zu bezeichnen ist. Ziel ist hier die Entwicklung und Vernetzung von benachbarten Nationalparks in unterschiedlichen Staaten und der Aufbau gemeinsamer grenzüberschreitender Informationssysteme. Zu den Projektregionen gehört neben der Böhmisches-Sächsischen Schweiz mit ihren zwei Nationalparks unter anderem auch das Riesengebirge, in dem es je einen polnischen und einen tschechischen Nationalpark gibt. Bei den anderen Projekten aus diesem Themenbereich ist der grenzüberschreitende Charakter weniger deutlich akzentuiert: SURE (Rekultivierung von Berg- und Bergbauregionen), TAQI (Luftreinhaltung) sowie REVITAMIN (Revitalisierung ehemaliger Bergbauregionen) und READY (ebenfalls Revitalisierung ehemaliger Bergbauregionen). Daran wird deutlich, dass es beiderseits der deutsch-tschechischen und der tschechisch-polnischen Grenze sensible Gebiete mit erhöhtem Schutzbedarf gibt. Darüber hinaus sind viele andere Teilregionen aufgrund ihrer Gebirgslage oder durch Bergbauaktivitäten ökonomisch und ökologisch benachteiligt und weisen einen besonderen Sanierungs- und Entwicklungsbedarf auf.

Andere Projekte lassen auf weitere mögliche Schlüsselthemen der deutsch-tschechischen Zusammenarbeit im Bereich der Raumentwicklung schließen. Dies sind die Projekte IDEQUA, in dem es um die Entwicklung grenzüberschreitender Tourismusangebote geht, PLANET CENSE, dessen Schwerpunkt auf der Zusammenarbeit im Bereich der Raumplanung liegt, und „VITAL CITIES“, in dessen Mittelpunkt Stadtentwicklung und

(čistota ovzduší), REVITAMIN (revitalizace bývalých báňských regionů) a READY (rovněž revitalizace bývalých báňských regionů). Z toho je zřejmé, že na obou stranách česko-německé hranice a česko-polské hranice jsou citlivé oblasti vyžadující zvýšenou ochranu. Mimoto existuje řada dílčích regionů, které jsou z hlediska své horské polohy nebo důlní činnosti ekonomicky i ekologicky znevýhodněné a vykazují zvláštní potřebu sanace a rozvoje.

Z jiných projektů vyplývají další možná klíčová témata česko-německé spolupráce v oblasti územního rozvoje. Jsou to projekty:

Foto: IÖR

In Anbetracht der zum Teil schwierigen topographischen Verhältnisse stellt die Verbesserung der grenzüberschreitenden Verkehrsverbindungen zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik eine anspruchsvolle Aufgabe dar. / Vzhledem k obtížným topografickým poměrům představuje zlepšení přeshraničních dopravních spojení mezi Německem a Českou republikou náročný úkol.

Foto: Ulrich Walz

Die noch relativ naturnahe Landschaft der Böhmisches-Sächsischen Schweiz bildet eines der Untersuchungsgebiete des INTERREG-IIIIB-Projekts SISTEMaPARC. / Poměrně přirozená krajina Českosaského Švýcarska je jednou z oblastí, kterou zkoumá projekt INTERREG IIIIB SISTEMaPARC.

die Ansiedlung von Einzelhandelseinrichtungen stehen.

Betrachtet man zusammenfassend die INTERREG-IIIB-Projekte mit deutscher und tschechischer Beteiligung, so zeichnen sich vor allem die folgenden drei Schlüsselthemen ab:

- Hochwasserschutz und Flusseinzugsgebiets-Management,
- Verkehrsentwicklung und
- Natur- und Umweltschutz sowie Landschaftsentwicklung.

Dieses Gesamtbild wird vervollständigt durch die verschiedenen großräumigen Kooperationsprojekte in den Bereichen Wirtschaft, Tourismus und Kultur, die aus anderen Quellen als INTERREG IIIB gefördert werden und auf die bereits im vorangegangenen Unterkapitel hingewiesen wurde.

3.3 Grenzüberschreitende Chancen und Herausforderungen

In diesem Unterkapitel werden die Ergebnisse der Interviews mit deutschen Akteuren und der schriftlichen Befragungen tschechischer Akteure zusammengefasst.

Chancen und Herausforderungen aus deutscher Sicht

Die unterschiedlichen Planungs- und Verwaltungssysteme in Deutschland und Tschechien wurden als eine Hauptursache fehlender grenzüberschreitender Abstimmungen in der Raumentwicklung herausgestellt. Aus deutscher Sicht führt die noch nicht völlig abgeschlossene Verwaltungsreform in der Tschechischen Republik dazu, dass die Zuständigkeiten für raumplanerische Belange oft wechseln und unklar ist, wer die geeigneten Ansprechpartner für deutsche Behörden sind. Außerdem wurde angemerkt, dass gleiche Fachtermini in den beiden Staaten jeweils eine andere Bedeutung hätten. Die grenzüberschreitende Koordination wird auch dadurch erschwert, dass die tschechischen Kommunen über umfangreichere Planungskompetenzen als ihre deutschen Pendanten verfügen.

Die befragten sächsischen Akteure haben vor allem auf die Verbesserung der Straßen- und Schieneninfrastruktur entlang des paneuropäischen Verkehrskorridors IV von Berlin

IDEQUA, orientovaný na rozvoj přeshraničního cestovního ruchu, PLANET CENSE, který je zaměřen na spolupráci v územním plánování, a projekt „VITAL CITIES“ zaměřený na rozvoj měst a budování maloobchodních zařízení.

Vezmeme-li v úvahu pouze projekty INTERREG IIIB s německou a českou účastí, rýsuje se především následující tři klíčová témata:

- protipovodňová ochrana a správa povodí;
- rozvoj dopravy;
- ochrana přírody a životního prostředí a tvorba krajiny.

Tento celkový obraz je doplněn o různé velkoplošné (nadregionální) kooperační projekty z oblasti hospodářství, cestovního ruchu a kultury, které jsou subvencovány z jiných zdrojů než INTERREG IIIB a na něž bylo upozorněno již v předcházející kapitole.

3.3 Přeshraniční šance a výzvy

V této kapitole jsou shrnuty výsledky vyplývající z interview s německými subjekty a dotazníkového šetření mezi českými subjekty.

Šance a výzvy z německého pohledu

Rozdílné systémy plánování a veřejné správy v Německu a České republice představují hlavní příčinu chybějící přeshraniční spolupráce. Z německého pohledu vede dosud ne zcela ukončená reforma veřejné správy v České republice k tomu, že kompetence v rámci územního plánování se často mění a není jasné, kdo je příslušným partnerem k jednání pro německé úřady. Kromě toho bylo podotknuto, že stejné odborné termíny mohou mít v každém z obou států jiný význam. Přeshraniční spolupráce je ztížena i tím, že české obce mají k dispozici širší územně plánovací pravomoce než jejich německé protějšky.

Dotazované subjekty na saské straně poukazyvaly především na potřebu zlepšení silniční a železniční infrastruktury v panevropském dopravním koridoru IV z Berlína přes Drážďany, Prahu a Vídeň do Bratislavy. Z bavorského pohledu stojí naproti tomu v popředí plány na výstavbu dálnice přes německé Smrčiny (od německé dálnice A9 směrem na Cheb) a výkonnější silniční a železniční spojení z Mnichova přes

über Dresden, Prag und Wien nach Bratislava hingewiesen. Aus bayerischer Sicht stehen dagegen die Planungen für den Ausbau der Strecken Nürnberg-Prag (Fichtelgebirgsautobahn) und leistungsfähigere Straßen- und Eisenbahnverbindungen von München über Regensburg nach Prag im Vordergrund. Eine raumordnerische Machbarkeitsstudie zur sogenannten „Donau-Moldau-Bahn“ ist in Bearbeitung. Mit Blick auf den regionalen grenzüberschreitenden Verkehr wurde die geringe Anzahl intakter Grenzübergänge im Bereich des zentralen Erzgebirges und auch in einigen bayerisch-tschechischen Grenzregionen als Problem beschrieben. Nicht nur die internationalen, sondern auch die regionalen Verkehrsachsen sollten verbessert werden.

Nach Aussage der Befragten führt das wirtschaftliche Strukturgefälle zwischen Deutschland und der Tschechischen Republik in vielen Fällen dazu, dass Unternehmen aus dem deutschen Teil des Grenzraums ihre Produktion aufgrund der niedrigeren Kosten nach Tschechien verlagern. Der Verwaltungssitz verbleibt dabei allerdings häufig in Deutschland. Diese Entwicklung wurde besonders von den bayerischen Befragten bedauert. Die traditionellen Glas- und Porzellanindustrien der Grenzregion in Deutschland leiden auch darunter, dass ausländische Kapitalgeber häufig lieber in Tschechien investieren. Die deutsch-tschechische Konkurrenz um Arbeitsplätze, Steuereinnahmen und Fördermittel erschwert aus Sicht der deutschen Interviewpartner die Entstehung gleichberechtigter grenzüberschreitender Wirtschaftskooperationen.

Ein strittiges Thema im Zusammenhang mit dem Grenzfluss Elbe/Labe ist der Bau weiterer Staustufen im Grenzgebiet. Dieses Vorhaben wird vor allem auf der deutschen Seite abgelehnt, ist aber auch in Tschechien umstritten. Entwicklungspotenziale werden im Bereich des Tourismus gesehen. Durch grenzüberschreitende regionale Vermarktungsstrategien sollten gemeinsame deutsch-tschechische Destinationen geschaffen werden.

Als ein Hindernis vertiefter Zusammenarbeit wurde sehr oft die jüngere Vergangenheit erwähnt, die die Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen immer noch beeinträchtigt. Insbesondere die Entwicklungen vor, während und nach dem Zweiten Weltkrieg werden als Ursache für das teilweise noch sehr distanzierte Verhältnis der Menschen beiderseits der Grenze zueinander angesehen. Die Sprachbarriere kommt als ein weiteres Hemmnis bei der Ausbil-

ferung do Prahy. Územní studie proveditelnosti k tzv. „železnici Dunaj-Vltava“ se zpracovává. S ohledem na regionální přeshraniční dopravu byl jako problém uveden malý počet hraničních přechodů v oblasti středního Krušnohoří a v některých částech bavorsko-českého příhraničí. Opraveny by měly být nejen mezinárodní, ale i regionální dopravní komunikace.

Dle vyjádření respondentů mají strukturální rozdíly mezi Německem a Českou republikou v mnoha případech za následek, že německé podniky lokalizované v pohraničí přemístí ují z důvodu nižších nákladů svou výrobu do České republiky. Přitom sídlo firmy zůstává většinou v Německu. Politování nad tímto vývojem vyjádřili respondenti z Bavorska. Tradiční sklárny a porcelánky v německém pohraničí trpí také tím, že zahraniční investoři dávají často přednost České republice. Hospodářské spolupráci v pohraničí brání dle názoru německých respondentů konkurenční boj o pracovní místa, daňové příjmy a dotace.

Foto: Stadt Graz

Der Fahrzeugbau bietet Potenziale für grenzüberschreitende Unternehmenskooperationen im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum. / Výroba vozidel poskytuje potenciály pro přeshraniční kooperaci podniků v rozšířeném česko-německém příhraničí.

Sporným tématem ve spojitosti s příhraniční řekou Labe je záměr na budování plavebních stupňů na české straně hranice. Zejména německá strana tento záměr odmítá, ale i v České republice je spornou otázkou. Rozvojové potenciály existují i v oblasti cestovního ruchu. Prostřednictvím přeshraničních marketingových strategií mají být vytvořena společná českoněmecká střediska cestovního ruchu.

derung einer gemeinsamen, grenzüberschreitenden Identität hinzu.

Zahlreiche deutsche Interviewpartner haben die Themen Windenergienutzung und Einzelhandel angesprochen. Beiderseits der Grenze existieren bereits sowohl Windkraftanlagen als auch großflächige Einzelhandelseinrichtungen. Vor allem in Tschechien sollen jedoch mehrere hundert zusätzliche Windkraftanlagen in Grenznähe errichtet werden, die bis weit nach Deutschland hinein sichtbar sein werden. Das wichtigste Projekt dieser Art ist der geplante große Windpark bei Chomutov im Bezirk Ústí, unweit von Annaberg-Buchholz. Im Einzelhandelssektor scheint es insgesamt weitaus weniger konkrete Planungen in Grenznähe zu geben. Es liegen lediglich Informationen über geplante Einkaufszentren in Kraslice und in Folmava/Česka Kubice vor. Die eigentliche Herausforderung besteht hier darin, dass derartige Projekte grenzüberschreitende Effekte haben, aber dass nach Meinung der deutschen Akteure keine hinreichenden grenzüberschreitenden Beteiligungsverfahren stattfinden.

Chancen und Herausforderungen aus tschechischer Sicht

Die Befragten gaben an, dass die Gebietsplanung ungenügend grenzüberschreitend koordiniert sei und dass es an gegenseitigen Informationen fehle. Es gibt zwar grenzüberschreitende Arbeitsbesprechungen, die jedoch nicht formalisiert sind und außerhalb der nationalen Rechtsvorschriften stattfinden. Derartige Zusammenkünfte und der Informationsaustausch sind sporadisch und kommen ausschließlich auf persönliche Initiative zustande. Entscheidend ist, wie sehr die Beteiligten bereit sind, Informationen auszutauschen und immer wieder zu aktualisieren. Die Ergebnisse der Gespräche sind völlig unverbindlich. Die tschechischen Gemeinden sind nicht dazu verpflichtet, sich mit ihren Nachbarkommunen in Deutschland abzustimmen. Die deutsche Seite hat jedoch großes Interesse daran sich zu äußern, zum Beispiel zur Problematik der Windkraftanlagen oder großflächiger Einzelhandelseinrichtungen in Tschechien.

Aus Sicht mehrerer Befragter ist es schwierig, einheitliche grenzüberschreitende Datengrundlagen herzustellen. Dies gilt ganz allgemein für Karten und räumliche Informationen über das Gebiet sowie insbesondere für die Themen Verkehr, technische Infrastruktur und Naturschutz. Weitere Schwierigkeiten resultieren nach Meinung der

Jako překážka hlubší spolupráce byla často zmiňována nedávná minulost, která stále ještě ovlivňuje vztahy mezi Němci a Čechy. Zejména události před, během a po druhé světové válce jsou považovány za důvod zčásti ještě velmi rezervovaných vztahů mezi lidmi na obou stranách hranice. Další překážkou vytváření společné hranici překračující identity je jazyková bariéra.

Mnohé v šetření oslovené subjekty uvedly jako problém oblast maloobchodu a větrných elektráren. Na obou stranách hranice existují jak větrné elektrárny, tak i maloobchodní jednotky o velké prodejní ploše. Především v České republice má být v pohraničí postaveno několik set větrných elektráren, které mohou být viditelné z německého vnitrozemí. Nejvýznamnějším projektem tohoto druhu je plánovaný velký větrný park u Chomutova v Ústeckém kraji, nedaleko německého města Annaberg-Buchholz. Pokud jde o maloobchodní jednotky o velké prodejní ploše plánované v příhraničí, jejich počet bude mnohonásobně nižší (bude se jednat o jednotlivé případy). Zatím jsou k dispozici jen informace o plánovaných nákupních centrech v Kraslicích a na Folmavě/České Kubici. Problémem těchto záměrů je to, že mohou mít přeshraniční účinky, ale dle názoru německé strany se nekonají žádná dostatečující přeshraniční projednávání.

Šance a výzvy z českého pohledu

Dotázaní uvedli, že územní plánování je v přeshraničním měřítku nedostatečně koordinováno a že nedostatečná je i vzájemná informovanost. Konají se sice přeshraniční pracovní porady, které však nejsou formalizovány a nemají oporu v národních legislativách. Taková setkání a výměna informací jsou sporadické a uskutečňují se výlučně z osobní iniciativy. Rozhodující je, do jaké míry jsou zúčastněné osoby ochotny si vyměňovat informace a stále je aktualizovat. Výsledky rozhovorů jsou zcela nezávazné. České obce nemají povinnost koordinovat významné záměry na výstavbu na svém území se sousedními obcemi v Německu. Německá strana má však velký zájem se vyjadřovat například k problematice větrných elektráren nebo maloobchodních zařízení o velké prodejní ploše v České republice.

Podle názoru většího počtu dotázaných je obtížné vytvořit společné databáze a soubor podkladů vztahujících se k česko-německému příhraničí. To platí obecně

Foto: Matthias Weber

Beiderseits der deutsch-tschechischen Grenze gibt es Windkraftanlagen, die bis weit ins Nachbarland hinein sichtbar sind. Das Bild zeigt Windräder, die auf deutscher Seite in der Nähe von Dittelsdorf stehen, vor dem Hintergrund des tschechischen Bergs Jeschken bei Liberec. Na obou stranách česko-německé hranice se nacházejí větrné elektrárny, které jsou již z dálky viditelné ze sousední země. Obrázek ukazuje větrníky, které stojí na německé straně v blízkosti Dittelsdorfu. V pozadí Ještěd u Liberce.

tschechischen Befragten daraus, dass die Gebietsplanung und die Regionalentwicklung in der Tschechischen Republik getrennt organisiert sind, während sie in Deutschland stärker integriert sind. Dies sei eine Quelle häufiger Missverständnisse. Ganz allgemein wird in den unterschiedlichen Kompetenz- und Ressortzuschnitten ein Hindernis der Zusammenarbeit gesehen. Hinzu kommt noch die Sprachbarriere, die im Prinzip zwar durch Dolmetscher und Übersetzungen überwunden werden kann, aber dennoch zu eher subtilen Fehlinterpretationen und Fehleinschätzungen führt, weil Begriffe falsch oder ungenau übersetzt werden oder weil sie sich nicht ohne weiteres übersetzen lassen.

Das Themenfeld Verkehr wurde von den tschechischen Befragten als Problemfeld genannt. Es fehle an einheitlichen Informationen über den geplanten Ausbau grenzüberschreitender Verkehrswege. Aus Sicht des Bezirks Pilsen behindert der fast zusammenhängende Streifen von Naturschutzgebieten, zu denen neben Naturschutzgebieten im engeren Sinne die beiden Nationalparke sowie verschiedene Natura-2000-Gebiete gehören, den Ausbau der grenzüberschreitenden Verkehrsinfrastruktur. Weitgehend offen sind der Bau möglicher Eisenbahn-Hochgeschwindigkeitsstrecken Berlin-Prag-Budapest und Nürnberg-Prag sowie eine etwaige intensivere Nutzung der Elbe als Schifffahrtsstraße. Es sollten viele bisherige autofreie Übergänge für den motorisierten Verkehr freigegeben und zusätzliche Grenzübergänge für Radfahrer und Fußgänger eingerichtet werden.

pro mapy a informace o území, dále pak především pro informace z oblasti dopravy, technické infrastruktury a ochrany přírody. Další obtíže jsou podle názorů českých oslovených subjektů důsledkem toho, že územní plánování a regionální plánování je v České republice organizováno odděleně, zatímco v Německu jsou oba obory integrovány. To je zdrojem četných nedorozumění. Zcela obecně je překážka spolupráce spatřována v rozdílném rozdělení kompetencí mezi jednotlivé úrovně veřejné správy na opačných stranách hranice. K tomu přistupuje ještě jazyková bariéra, již lze překonávat pouze pomocí tlumočnicků a překladů, ale která přesto někdy vede ke spíše jemným chybným interpretacím a nesprávným hodnocením, protože jsou pojmy překládány špatně nebo nepřesně nebo protože je nelze jednoduchým způsobem přeložit.

Dopravu uváděli čeští dotázaní jako problémovou oblast. Chybí vlastní informace o plánované výstavbě přeshraničních dopravních komunikací. Dle názoru Plzeňského kraje je překážkou pro výstavbu přeshraniční dopravní infrastruktury téměř souvislé pásmo chráněných přírodních území, k nimž patří vedle chráněných krajinných oblastí a maloplošných chráněných území oba národní parky, popřípadě různá území v rámci systému Natura 2000. Do značné míry otevřená je výstavba možných vysokorychlostních železničních tratí v trasách Berlín – Praha – Budapešť a Norimberk – Praha a stejně tak možné intenzivnější využití Labe jako vodní cesty pro lodní dopravu. Početné hraniční přechody, dosud fungu-

Als Chance werden eine engere interkommunale Zusammenarbeit benachbarter Kommunen (z.B. Vejprty – Bärenstein oder Jiříkov – Ebersbach – Neugersdorf) und der Ausbau grenzüberschreitender Unternehmeraktivitäten gesehen. In diesem Zusammenhang wurde der geplante Wirtschaftspark Philippsreuth – Strážný erwähnt. Die Befragten sahen auch Chancen in der grenzüberschreitenden Entwicklung des Tourismus. Durch ein gemeinsam getragenes Regionalmarketing sollen die neu entstehenden Tourismusdestinationen nach außen präsentiert und vermarktet werden.

jící s vyloučením automobilové dopravy, by měly být přeměněny na přechody s automobilovým provozem a dále pak by měly být zřízeny nové hraniční přechody pro cyklisty a pěší.

Na užší meziobecní spolupráci sousedních obcí (např. Vejprty – Bärenstein nebo Jiříkov – Ebersbach – Neugersdorf) a na rozvoj přeshraničních podnikatelských aktivit se pohlíží jako na šanci. V této souvislosti byl zmíněn plánovaný hospodářský park Philippsreuth – Strážný. Dotázaní viděli také šance v přeshraničním rozvoji turistického ruchu. Pomocí společného regionálního marketingu mají být nově vznikající střediska cestovního ruchu propagována, a to i směrem do zahraničí.

4 Der „Mitteleuropäische Kristall“ als mögliches Leitbild für die weitere Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums / „Středoevropský krystal“ – možný model dalšího rozvoje rozšířeného česko-německého příhraničí

4.1 Situation des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums im europäischen Raumgefüge

Der deutsch-tschechische Grenzraum ist insbesondere entlang des Grenzverlaufs relativ dünn besiedelt. So beträgt die Bevölkerungsdichte in der Oberpfalz 111,7 Einwohner pro km² (Durchschnittswert in Deutschland: 230,6) sowie in der NUTS-II-Region Südwestböhmen 66,7 Einwohner pro km² (Durchschnittswert in der Tschechischen Republik: 129,6) (EU-KOM 2004: 188 und 200). Die Bevölkerungsdichte Sachsens und Nordböhmens entspricht hingegen dem jeweiligen nationalen Durchschnitt (s. Abb. 7)

Vor dem Hintergrund der insgesamt eher geringen Bevölkerungsdichte treten die Stadt-Land-Unterschiede umso deutlicher hervor. Die wichtigsten Metropolen des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums sind die nationalen Hauptstädte Berlin und Prag. Daneben gibt es weitere Großstädte wie Pilsen, München, Breslau, Nürnberg, Leipzig-Halle, Dresden und Erfurt.

Das Gefälle zwischen den großen Städten wird ebenfalls sichtbar, wenn man die räumliche Ausprägung des Indikators „Bruttoinlandsprodukt pro Kopf“ betrachtet (s. Abb. 8).

Die Bereiche zwischen den großen Städten sind nicht nur überwiegend dünn besiedelt, sondern außerdem geprägt durch naturräumliche Elemente, die die Grenzsituation zusätzlich verstärken. Damit ist vor allem der Mittelgebirgszug vom Bayerischen Wald bis zum Iser- und Riesengebirge an der tschechischen Nord- und Westgrenze gemeint.

Gleichzeitig führt diese naturräumliche Situation dazu, dass insbesondere an der deutsch-tschechischen Grenze mehrere Nationalparke und viele Natura-2000-Schutzgebiete bestehen. Darüber hinaus handelt es sich bei dem Kernbereich des deutsch-tschechischen Grenzraums um ein Gebiet mit einem hohen Anteil unzerschnittener Freiräume.

4.1 Postavení rozšířeného česko-německého příhraničí v rámci Evropy

Česko-německé příhraničí je zvláště podél hranice osídleno poměrně řídko. Například hustota obyvatelstva v Horní Falci je 111,7 obyv./km² (průměrná hodnota v Německu: 230,6) a v regionu NUTS-II Jihozápad je to 66 obyv./km² (průměrná hodnota v České republice: 129,6) (EU KOM 2004: 188 a 200). Hustota obyvatelstva v Sasku a v severních Čechách naproti tomu odpovídá národním průměrům (viz obr. 7).

Kvůli celkově spíše nízké hustotě obyvatelstva jsou rozdíly mezi městem a venkovem ještě patrnější. Nejvýznamnějšími metropolemi rozšířeného česko-německého příhraničí jsou hlavní města států – Berlín a Praha, dále pak velkoměsta jako Mnichov, Vratislav, Norimberk, Lipsko-Halle, Drážďany a Erfurt.

Existují však i rozdíly mezi velkými městy, porovnáme-li je například podle ukazatele hrubý domácí produkt (viz obr. 8).

Oblasti mezi velkými městy jsou nejen převážně řídko osídleny, ale navíc se zde nacházejí takové přírodní podmínky, které pocit pohraničí ještě posilují. Tím je míněno především pásmo pohoří od Šumavy až k Jizerským horám a Krkonošům na západní a severní hranici České republiky.

Současně vede tento přírodní potenciál k tomu, že zejména na česko-německé hranici byla vyhlášena celá řada chráněných území (NP, CHKO) a území v soustavě NATURA 2000. Proto je jádrové území česko-německého příhraničí možné charakterizovat jako území s vysokým podílem souvislých přírodních prostorů.

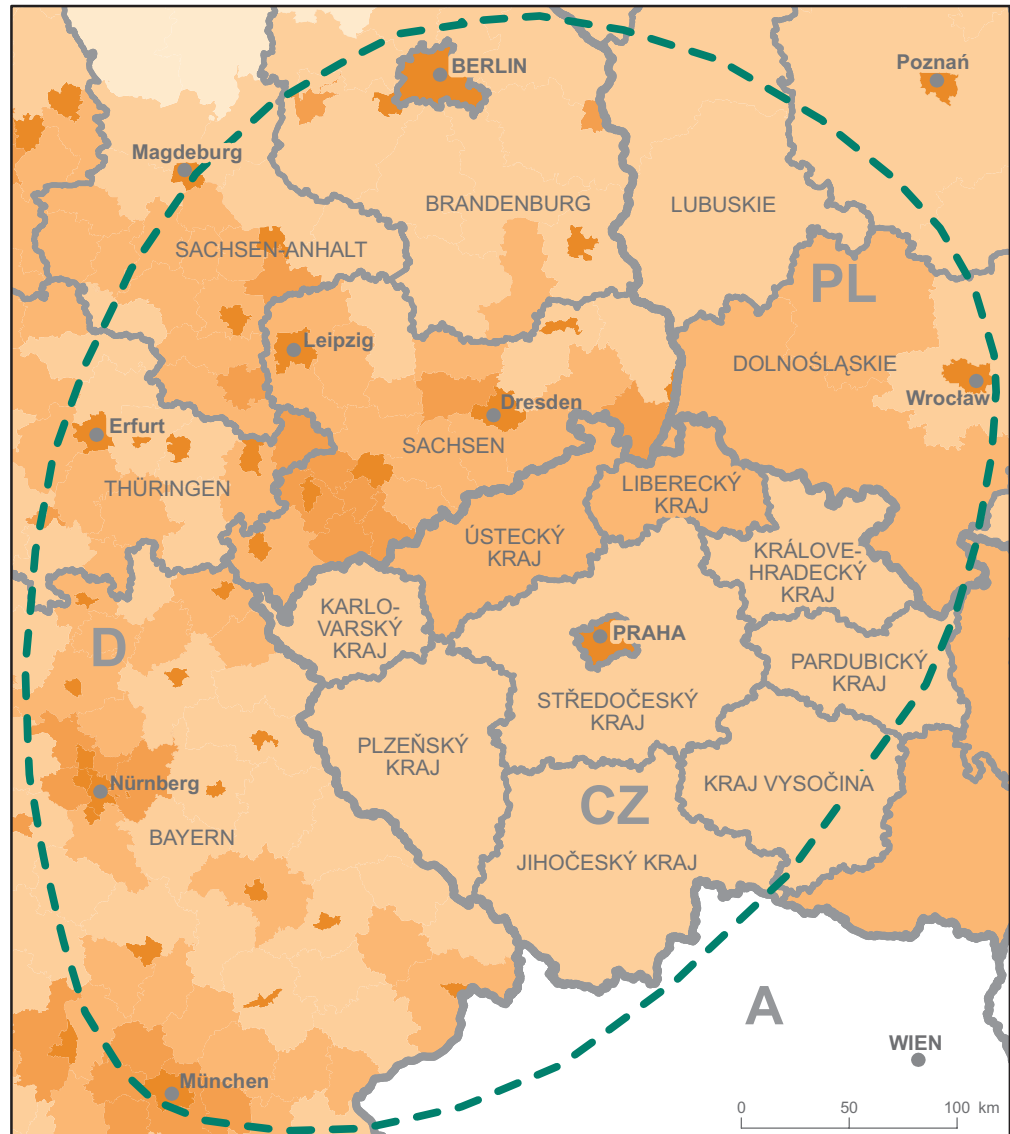
Tento přírodní potenciál spojený s velkým počtem lázní vede k tomu, že z hlediska turistického ruchu je tento užší česko-německý příhraniční prostor velmi atraktivní.

Na druhé straně plní česko-německé příhraničí důležitou spojovací funkci mezi západ-

Diese naturräumlichen Potenziale und zum Beispiel die hohe Dichte von Kurorten führen dazu, dass der engere deutsch-tschechische Grenzraum unter touristischen Gesichtspunkten attraktiv ist.

ni a východní Evropou. To je dáno také tím, že řešeným územím procházejí tři panevropské dopravní koridory – II (Berlín – Varšava – Minsk – Moskva), III (Berlín/Drážďany – Krakov – Kijev) a IV (Norimberk/

Abbildung 7 / Obrázek 7
Bevölkerungsdichte im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum
Hustota obyvatelstva v rozšířeném česko-německém příhraničí

Bevölkerungsdichte 2000 Hustota obyvatelstva 2000

Basis, jednotka: NUTS3

Einwohner/km²
obyvatel/km²

	< 60
	60 bis < 120
	120 bis < 220
	220 bis < 550
	≥ 550

 Erweiterter deutsch-tschechischer Grenzraum
rozšířená česko-německé příhraničí

 Staat, stát

 Bundesland, kraj, województwo

 Leibniz-Institut
für ökologische
Raumentwicklung e. V.,
Dresden

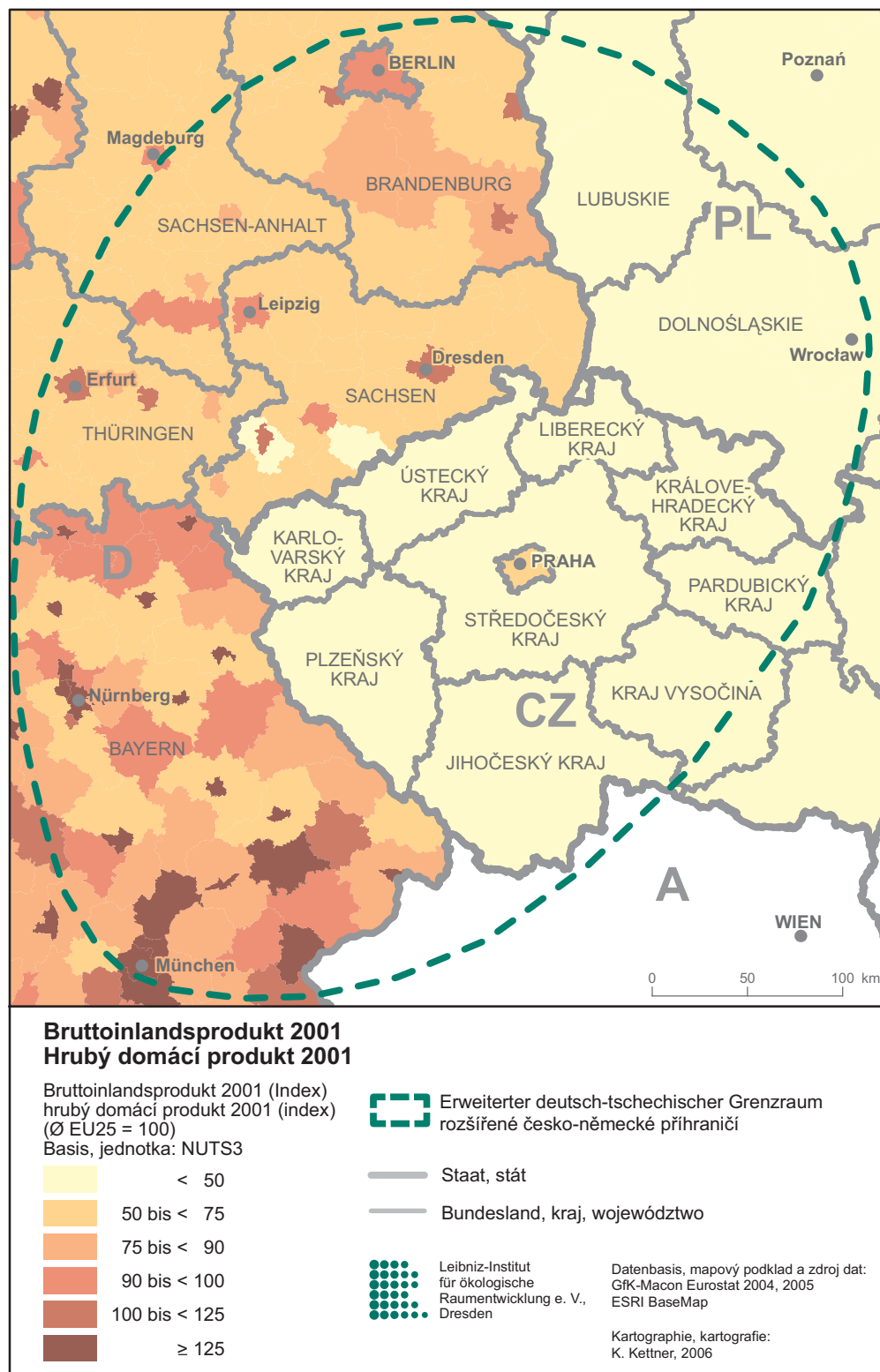
Datenbasis, mapový podklad a zdroj dat:
GfK-Macon Eurostat 2004, 2005
ESRI BaseMap

Kartographie, Kartografie:
K. Kettner, 2006

Auf der anderen Seite erfüllt der deutsch-tschechische Grenzraum wichtige Verbindungsfunktionen zwischen West- und Osteuropa. Dies zeigt sich etwa daran, dass das Untersuchungsgebiet von den drei Paneuropäischen Verkehrskorridoren II (Berlin –

Drážďany – Praha - Vídeň – Budapest’). V této souvislosti je třeba si uvědomit, že úseky panevropských dopravních koridorů, které leží na území nových členských zemí EU, byly rozhodnutím z dubna 2004 pokryty transevropskou dopravní sítí (TEN).

Abbildung 8 / Obrázek 8
 Bruttoinlandsprodukt im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum
 Hrubý domácí produkt v rozšířeném česko-německém příhraničí

Warschau – Minsk – Moskau), III (Berlin/Dresden – Krakau – Kiew) und IV (Nürnberg/Dresden – Prag – Wien – Budapest – ...) berührt wird. Dabei ist zu beachten, dass die Abschnitte der Paneuropäischen Verkehrskorridore, die auf dem Gebiet der neuen EU-Mitgliedstaaten liegen, per Beschluss vom April 2004 zusätzlich auch zu Bestandteilen des Transeuropäischen Verkehrsnetzes (TEN) erklärt wurden.

Eine besondere Rolle spielt der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum auch im Hinblick auf die Nord-Süd-Verbindungen zwischen dem Ostsee- und dem Mittelmeerraum.

Betrachtet man die räumliche Lage des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums insgesamt, so wird deutlich, dass sich dieses Gebiet zumindest teilweise in einer „Sandwich-Position“ zwischen verschiedenen Makroregionen befindet (s. Abb. 9):

- **Blaue Banane:** Anders als zum Beispiel die Vereinigten Staaten von Amerika verfügt Europa nur über einen wirtschaftlichen Kernraum. Er befindet sich in etwa in dem Bereich zwischen London und Mailand. Es gibt verschiedene Bilder, um diesen Kernraum zu visualisieren. Am bekanntesten ist die „Blaue Banane“, die Brunet bereits 1989 entworfen hat.
- **Westeuropäisches Pentagon:** Dieses Bild geht in eine ähnliche Richtung wie die Blaue Banane. Es umfasst die Städte London, Hamburg, München, Mailand und Paris. Das so definierte Gebiet vereinigt 18 % der Fläche, 41 % der Einwohner, 48 % des BIP und 75 % der FuE-Ausgaben der früheren EU15 auf sich (EU-KOM 2004: 27).
- **Öresund-Region:** Im Kern dieses Gebiets liegen die beiden Städte Kopenhagen und Malmö. Es hat mit dem Bau der Brücke über den Öresund einen besonderen Aufschwung erfahren und zeichnet sich nicht nur durch ein überdurchschnittliches Wachstums- und Innovationsniveau, sondern auch durch eine große Kooperationsintensität aus.
- **Sun Belt:** Diese Region zwischen Barcelona, Mailand und Zagreb weist ebenfalls ein überdurchschnittliches Potenzial auf und bildet eines der wirtschaftlichen Gravitationszentren im mediterranen Raum.
- **In Mitteleuropa** gibt es einen Cluster verstärkter wirtschaftlicher Aktivität zwischen den Städten Berlin, Warschau, Budapest, Wien und Prag. Dieser Raum, der auf der

Zvláštní úlohu hraje rozšířené česko-německé příhraničí i ve vztahu k severojižním dopravním koridorům, které vedou mezi Baltským a Středozezemním mořem.

Při celkovém pohledu na polohu rozšířeného česko-německého příhraničí je zřejmé, že toto území se přinejmenším zčásti nachází v „sendvičové“ pozici mezi různými evropskými makroregiony (viz obr. 9):

- **Modrý banán:** Na rozdíl od Spojených států má Evropa k dispozici pouze jeden jádrový prostor. Nachází se přibližně mezi Londýnem a Milánem. Tento jádrový prostor je různě zobrazován. Nejznámějším je tzv. „modrý banán“, který navrhl Brunet již v roce 1989.
- **Západoevropský Pentagon:** Jeho vymezení je založeno na základě podobného přístupu jako u Modrého banánu. Zahrnuje města Londýn, Hamburk, Mnichov, Milán a Paříž. Takto definované území v sobě spojuje 18 % plochy, 41 % obyvatel, 49 % HDP a 75 % výdajů na vědu a rozvoj v dřívější EU-15 (EU-KOM 2004: 27).
- **Region Öresund:** V jádru této oblasti leží města Kodaň a Malmö. S výstavbou mostu přes Öresund došlo k značnému rozvoji, který se vyznačuje nejen nadprůměrnou úrovní růstu a inovací, ale také velkou intenzitou spolupráce.
- **Sun Belt (Slunečný pás):** Tento region rozkládající se mezi Barcelonou, Milánem a Záhřebem vykazuje rovněž nadprůměrný potenciál a patří k hospodářsky nejvýznamnějším regionům Středomoří.
- **Ve střední Evropě** se nachází území zesílených ekonomických aktivit mezi městy Berlín, Varšava, Budapešť, Vídeň a Praha. Tento prostor, který je v mapě vyznačen světle zelenou barvou a který ještě nemá přílehlavé pojmenování, sdružuje dále aglomerace Štětín, Krakov/Katovice, Poznaň, Vratislav, Bratislava a „saský trojúhelník“ tvořený městy Lipsko-Halle, Drážďany a Saská Kamenice-Cvikov. Jsou do něj zahrnuta i česká velkoměsta Brno a Ostrava.

Co znamená tato analýza pro pozici česko-německého příhraničí v rámci evropské územní struktury? Lze konstatovat, že v rozšířeném česko-německém příhraničí je veliký rozdíl mezi městem a venkovem a že velkoměsta mají být pro budoucí rozvoj celého prostoru obzvláště důležitá. Zatímco Mnichov náleží do západoevropského jádrového prostoru (Modrý banán/Penta-

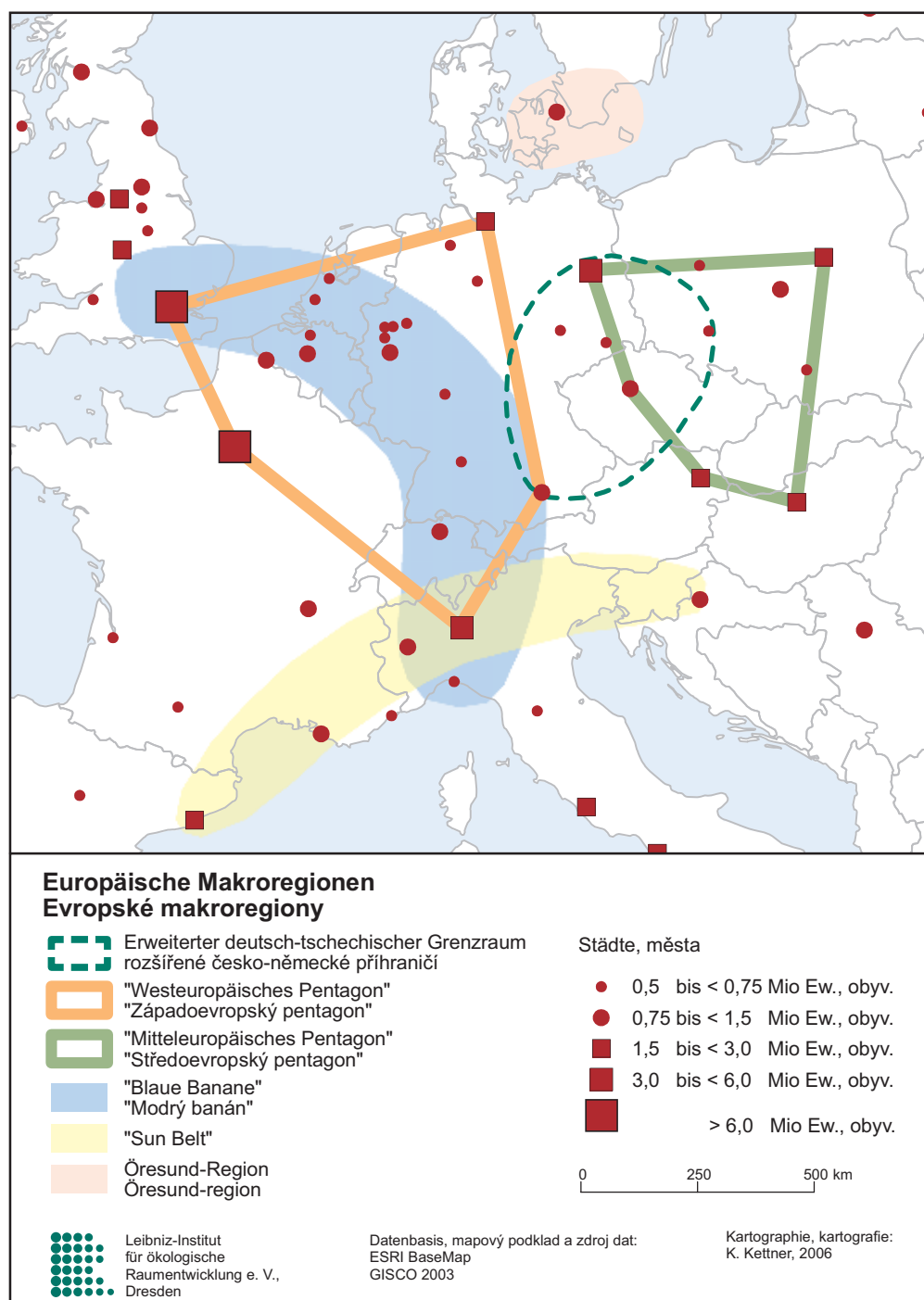
Karte hellgrün dargestellt ist und noch keinen griffigen Namen hat, vereinigt darüber hinaus die Agglomerationen Stettin, Krakau/Kattowitz, Posen, Breslau, Bratislava sowie das „Sachsendreieck“ der Städte Leipzig-Halle, Dresden und Chemnitz-Zwickau in sich. Ebenfalls darin enthalten sind die tschechischen Großstädte Brno und Ostrava.

gon), leží Praha, Berlín a Vratislav už ve středoevropském Pentagonu jakožto v možné nové integrační zóně světové ekonomiky. Z pohledu evropských územních vazeb leží tedy česko-německé příhraničí mezi západoevropským Pentagonem a středoevropským Pentagonem.

Was bedeutet diese Analyse für die Lage des deutsch-tschechischen Grenzraums im euro-

Kromě toho je důležité konstatování, že v rozšířeném česko-německém příhraničí leží celá řada evropských metropolí. Jsou to města Praha, Vratislav, Mnichov, Norim-

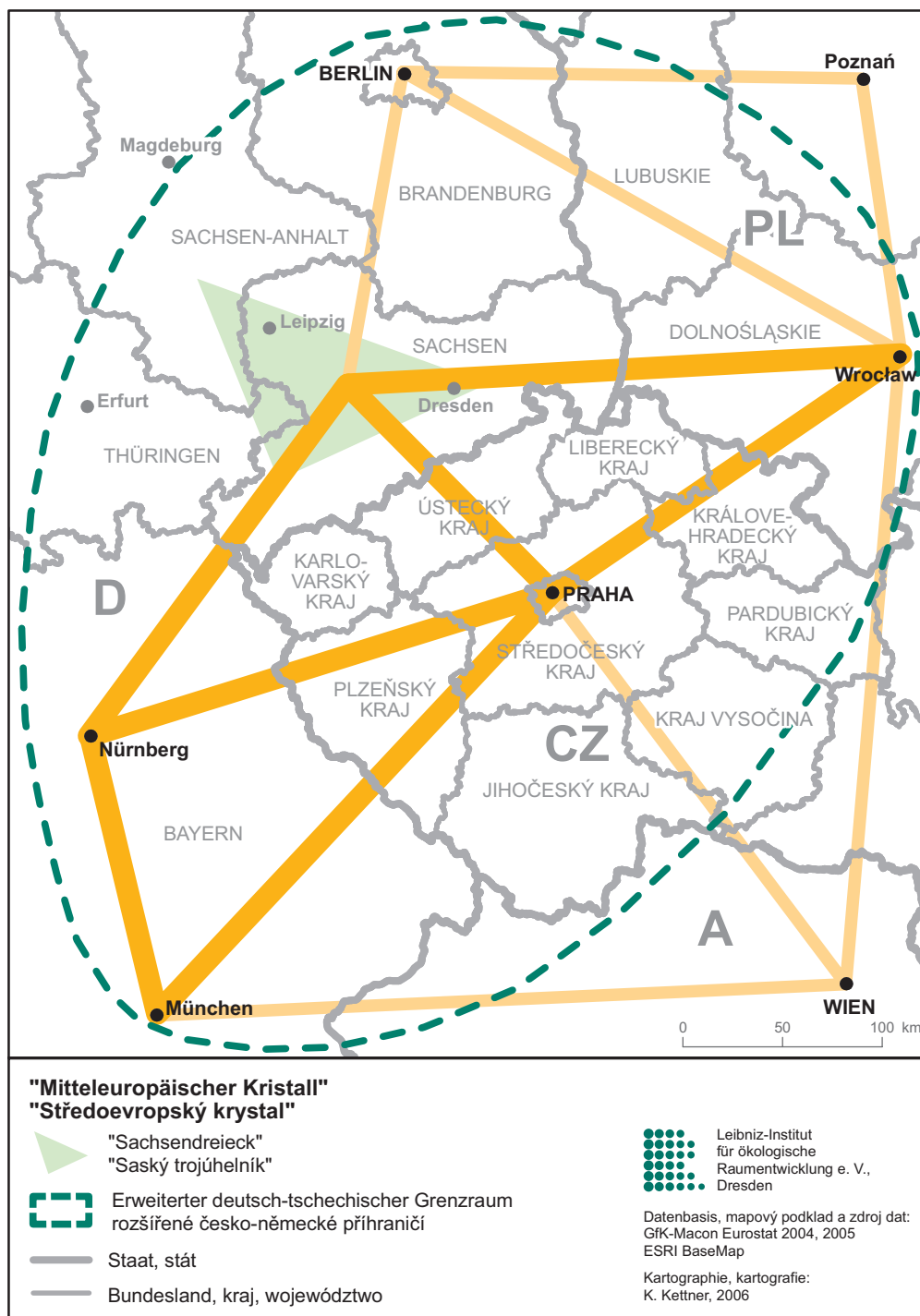
Abbildung 9 / Obrázek 9
Europäische Makroregionen / Evropské makroregiony

päischen Metropolengefüge? – Es kann festgehalten werden, dass im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum ein großer Stadt-Land-Gegensatz besteht und die Großstädte für die zukünftige Entwicklung des Gesamttraums besonders wichtig sein dürften. Während München noch dem westeuropäischen Kernraum („Blaue Bana-

berk, Lipsko, Drážďany a Berlín. Z pohledu německé Ministerské konference o prostorovém uspořádání tvoří „saský trojúhelník“ „potenciální metropolitní region evropského střihu“, zatímco regionu okolo Norimberka je přisuzován „charakter evropského metropolitního regionu“ (Sinz 2005: 1n.).

Abbildung 10 / Obrázek 10
Der „Mittleuropäische Kristall“ / „Středoevropský krystal“

ne“/Pentagon) angehört, liegen Prag, Berlin und Breslau bereits im mitteleuropäischen Pentagon als möglicher neuer weltwirtschaftlicher Integrationszone. Bei einer großräumigen Betrachtung liegt der deutsch-tschechische Grenzraum also zwischen dem westeuropäischen Pentagon und dem mitteleuropäischen Pentagon.

Wichtig ist darüber hinaus die Feststellung, dass es im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum eine Reihe europäischer Metropolregionen gibt. Dies sind die Städte Prag, Breslau, München, Nürnberg, Leipzig, Dresden und Berlin. Aus Sicht der deutschen Ministerkonferenz für Raumordnung bildet das Sachsendreieck eine „potenzielle Metropolregion europäischen Zuschnitts“, während der Region Nürnberg „Merkmale einer europäischen Metropolregion“ zugesprochen werden (Sinz 2005: I f.).

4.2 „Mittleuropäischer Kristall“

Es ist offensichtlich, dass der deutsch-tschechische Grenzraum momentan keine europäische Region verstärkter wirtschaftlicher Integration bildet, die sich mit leistungsfähigen westeuropäischen Regionen messen könnte. Doch welche Perspektive oder welches Zukunftsbild eignet sich für diesen Raum?

Vor dem Hintergrund der strukturellen Defizite des deutsch-tschechischen Grenzraums, der vielfältigen Barrieren zwischen Tschechen und Deutschen sowie der Notwendigkeit, regionale Akteure in die Erarbeitung eines grenzüberschreitenden Leitbilds einzubeziehen, können die nachfolgenden Ausführungen lediglich als eine Ideenskizze oder als ein Gedankenspiel aus Sicht der Politikberatung betrachtet werden.

Ein Leitbild für die weitere Entwicklung des deutsch-tschechischen Grenzraums könnte der „Mittleuropäische Kristall“ (s. Abb. 10) sein.

Der Begriff „Kristall“ ergibt sich aus der facettenartigen Struktur des Bildes, das entsteht, wenn man die großen Städte des deutsch-tschechischen Grenzraums mit Linien verbindet. Er verweist außerdem auf die Tradition der Glas- und Keramikproduktion in diesem Gebiet.

Ein Glaskristall ist transparent und durchlässig – ein Symbol für die Verbindungs- und Vernetzungsfunktion des deutsch-tschechischen Grenzraums an der Schnittstelle zwi-

Foto: Atelier Tabernakel

Seit Jahrhunderten werden im deutsch-tschechischen Grenzraum hochwertige Glas- und Keramikprodukte hergestellt. / Už celá staletí se v česko-německém příhraničí vyrábějí vysoce kvalitní sklářské výrobky.

4.2 „Středoevropský krystal“

Je zřejmé, že česko-německé příhraničí momentálně netvoří evropský region zesílené ekonomické integrace, který by se mohl měřit s výkonnými západoevropskými regiony. Jaká perspektiva nebo jaký obraz budoucnosti se však pro tento prostor hodí?

Se zřetelem na strukturální deficity česko-německého příhraničí, četné bariéry mezi Čechy a Němci a nutnost zapojení jednotlivých regionálních zainteresovaných institucí, subjektů a skupin obyvatel do vypracování přeshraničního modelu, se na následující závěry může z hlediska politické koncepce pohlížet pouze jako na ideový záměr nebo třibení názorů.

Modelem pro další rozvoj česko-německého příhraničí by mohl být „středoevropský krystal“ (viz obr. 10).

Pojem „krystal“ vyplývá z fasetové struktury obrazu, který vznikne, když spojíme velká města česko-německého příhraničí čarami. Odkazuje na tradici výroby skla, keramiky, porcelánu a šperků na tomto území.

Skleněný krystal je průhledný a průsvitný – symbol funkce spojení a propojení česko-německého příhraničí vazbami na rozhraní mezi západoevropským jádrovým prostorem EU a možným novým středoevropským Pentagonem. Krystal může sám o sobě být i šperkem – symbolem ekologických potenciálů, kulturně historických zvláštností a

schen dem westeuropäischen Kernraum der EU und dem möglichen neuen mitteleuropäischen Pentagon. Ein Kristall kann auch ein Juwel in sich sein – ein Symbol für die ökologischen Potenziale, die kulturhistorischen Besonderheiten sowie die zahlreichen Erholungs- und Kurorte der Region.

Ein Kristall zeichnet sich auch dadurch aus, dass er über unterschiedliche Facetten verfügt:

- Vor allem der sächsisch-tschechische Teilraum ist auch eine Technologie- und Industrieregion.
- Darüber hinaus gibt es beiderseits der Grenze eine Vielzahl öffentlicher und privater Hochschulen und sonstiger Bildungseinrichtungen, die grenzüberschreitend kooperieren (z. B. das Sächsisch-Tschechische Hochschulnetzwerk zwischen der Technischen Universität Chemnitz und der Westböhmisches Universität in Pilsen), weswegen man auch von einer grenzüberschreitenden Forschungs- und Bildungslandschaft sprechen kann.

Somit kann das Leitbild des mitteleuropäischen Kristalls viele Potenziale und Stärken des deutsch-tschechischen Grenzraums zum Ausdruck bringen. Das Bild macht auch deutlich, dass die Metropolregionen Prag,

četných rekreačních a lázeňských míst v regionu.

Krystal se vyznačuje tím, že má rozmanité fasety:

- Především česko-saský prostor je také regionem technologie a průmyslu.
- Mimoto existuje na obou stranách hranice mnoho veřejných i soukromých vysokých škol a jiných vzdělávacích zařízení, které spolupracují v přeshraničním měřítku (např. Českosaská síť vysokých škol mezi Technickou univerzitou v Saské Kamenici a Západočeskou univerzitou v Plzni), proto můžeme také hovořit o prostoru přeshraniční spolupráce v oblasti výzkumu a vzdělávání.

Tím může model středoevropského krystalu vyjadřovat četné potenciály a silné stránky česko-německého příhraničí. Obrázek ukazuje zřetelně, že metropolitní regiony Praha, Mnichov, Norimberk, saský trojúhelník a Vratislav představují vrcholy tohoto prostoru a jeho budoucího rozvoje.

Vhodným stanovením politických priorit pro územní rozvoj a odpovídajícím regionálním marketingem by se v příštích letech měla zlepšit i konkurenceschopnost hranice přesahujícího velkoregionu. Kromě toho

Foto: Robert Veselý

Der traditionsreiche westböhmisches Kurort Mariánské Lázně (Marienbad) ist ein Beispiel der vielfältigen Urlaubs- und Erholungsmöglichkeiten beiderseits der deutsch-tschechischen Grenze. / Tradiční západočeské lázeňské město Mariánské Lázně je příkladem rozmanitých možností trávení dovolené a rekreace pro obyvatele z obou stran česko-německé hranice.

Foto: AMD Dresden

Die Vernetzung von Hochschulen und Wirtschaft – auch über Grenzen hinweg – ist eine entscheidende Voraussetzung für die Ansiedlung von Hightech-Unternehmen. / Rozvíjení spolupráce mezi vysokými školami a hospodářským sektorem – i přes hranice – je rozhodujícím předpokladem pro získávání kvalifikovaných pracovních sil pro špičkové průmyslové podniky.

München, Nürnberg, Sachsendreieck und Breslau die tragenden Eckpfeiler dieses Raumes und seiner zukünftigen Entwicklung darstellen.

Durch geeignete politische Prioritätensetzungen für die räumliche Entwicklung und ein entsprechendes Regionalmarketing sollte in den nächsten Jahren die Wettbewerbsfähigkeit der grenzüberschreitenden Großregion verbessert werden. Außerdem sollte eine Politik zur Stärkung eines deutsch-tschechischen Verflechtungsraums darauf abzielen, der Skepsis entgegenzuwirken, die in einigen Bevölkerungsschichten gegenüber einer tiefer gehenden grenzüberschreitenden Kooperation besteht. Dies wird am ehesten dadurch möglich sein, dass ganz praktische Verbesserungen der Lebenssituation für die Menschen im Grenzraum erzielt werden.

by se politika posílení společného česko-německého prostoru měla zaměřit na působení proti nedůvěře k hlubší přeshraniční spolupráci, která existuje u některých vrstev obyvatelstva. Toho bude možno dosáhnout nejspíše praktickým zlepšením některých problematických aspektů života v pohraničí.

5 Schlussfolgerungen / Závěry

Aus den Analysen des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums und aus den Diskussionen auf dem öffentlichen Seminar in Erfurt lassen sich sieben Schlussfolgerungen für die weitere Arbeit der deutsch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumordnung ziehen.

Schlussfolgerung 1: Kommunikation und Vernetzung

Auf kommunaler und regionaler Ebene gibt es bereits zahlreiche Initiativen und Projekte zur grenzüberschreitenden Koordinierung der Raumentwicklung zwischen der Tschechischen Republik und Deutschland. Neben den Euroregionen sowie der sächsisch-tschechischen und der bayerisch-tschechischen Arbeitsgruppe für Raumentwicklung sind hier auch sektorale und übersektorale Kooperationsprojekte zu nennen. Oftmals sind die horizontalen Informationsflüsse zwischen den diversen Initiativen sowie die vertikale Abstimmung über die politisch-administrativen Ebenen hinweg jedoch unzureichend. Daher sollte die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe für Raumentwicklung zu einer informellen Informations- und Diskussionsplattform werden, die in erster Linie der gegenseitigen Information sowie dem Aufbau und der Pflege von Kontakten dient. Die Arbeitsgruppe sollte dazu beitragen, vorhandene grenzüberschreitende Netzwerke und Kooperationen zu unterstützen und deren Wirksamkeit zu erhöhen.

Schlussfolgerung 2: Kern-Arbeitsgruppe flexibel erweitern

Die Arbeitsgruppe sollte im Kern aus Vertretern der beiden nationalen Regierungen sowie der grenznahen Bundesländer (D) und Bezirke (CZ) bestehen. Die Arbeitsgruppe sollte Probleme der Raumentwicklung aufgreifen, die auf regionaler Ebene allein nicht zu lösen sind, und als Katalysator für Lösungen im gegenseitigen Einverständnis fungieren. Der inhaltliche Tätigkeitsbereich der Arbeitsgruppe sollte nicht starr definiert werden, sondern je nach Bedarf und aktueller Problemlage offen gehalten werden. In Abhängigkeit vom jeweiligen Thema kann es geboten sein, spezielle Sichtweisen und Expertisen zu berücksichtigen. Dazu sollte die Kerngruppe bei Bedarf erweitert werden. Zum Beispiel kann es je nach Thema sinnvoll sein, Vertreter von Euroregionen, Consultingunternehmen und Nichtregierungs-

Z analys rozšířeného česko-německého příhraničí a z diskuzí na veřejném semináři v Erfurtu lze pro další činnost Česko-německé pracovní skupiny pro územní rozvoj vyvodit následujících sedm závěrů:

Závěr 1: Vzájemná komunikace a vytváření vazeb (sítí spolupráce)

Na úrovni obcí a regionů existují četné iniciativy a projekty k přeshraniční koordinaci územního rozvoje mezi Českou republikou a Německem. Vedle euroregionů a česko-saské a bavorsko-české pracovní skupiny pro územní rozvoj je zde třeba jmenovat sektorové a nadsektorové kooperační projekty. Výměna informací v horizontální rovině mezi různými iniciativami, jakož i vertikální koordinace mezi institucemi různých správních úrovní jsou často nedostatečné. Proto by se Česko-německá pracovní skupina pro územní rozvoj měla stát neformální informační a diskuzní základnou, která bude sloužit především ke vzájemné výměně informací a vytváření a udržování kontaktů. Pracovní skupina by měla za tímto účelem podporovat existující přeshraniční vazby a spolupráci a zvyšovat jejich účinnost.

Závěr 2: Pružné rozšiřování pracovní skupiny

Pracovní skupina by měla být složena ze zástupců obou národních vlád a příhraničních spolkových zemí (SRN) a krajů (ČR). Pracovní skupina by měla řešit problémy územního rozvoje, které nejsou řešitelné na regionální úrovni, a usnadňovat vzájemné porozumění. Náplň činnosti pracovní skupiny by neměla být pevně stanovena, nýbrž by měla zůstat flexibilní – otevřená aktuálním potřebám. V závislosti na konkrétním tématu může být v budoucnu potřeba brát do úvahy i speciální stanoviska a expertízy. Proto by mělo být možné pracovní skupinu v případě potřeby rozšířit. Například u některých témat se může ukázat jako vhodné zapojit do řešení zástupce euroregionů, poradenských firem a nevládních organizací, popřípadě odborníky z jiných rezortů, například z oblasti ochrany životního prostředí nebo dopravy.

organisationen oder auch fachliche Experten aus anderen Ressorts wie zum Beispiel dem Verkehrs- oder Umweltbereich hinzu-zuziehen.

Schlussfolgerung 3:

Gemeinsame Vertretung mitteleuropäischer Belange gegenüber der Europäischen Union

Bestimmte Aufgaben und Anliegen, die mit der Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums zusammenhängen, lassen sich nicht allein durch zwischenstaatliche Kooperation lösen, sondern erfordern die Einbeziehung europäischer Institutionen. Dies gilt zum Beispiel für die Strukturpolitik oder den Ausbau der großräumigen Verkehrsverbindungen. Wesentliche politische Weichenstellungen hinsichtlich der regionalen Wirtschaftsförderung, aber auch der strategischen Leitlinien der Raumentwicklungspolitik erfolgen auf europäischer Ebene oder teilweise auch im Rahmen transnationaler Projekte. Vor diesem Hintergrund sollte die Arbeitsgruppe dazu beitragen, strategische Allianzen zur Durchsetzung gemeinsamer Ziele der räumlichen Entwicklung in Europa zu bilden. Aufgrund der räumlichen Verflechtungen im erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraum sollten dabei auch Polen und Österreich einbezogen werden. Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum beinhaltet auch Teile des Lebusen Landes und von Niederschlesien mit Breslau in Polen, Teile von Ober- und Niederösterreich sowie im Norden Teile Brandenburgs mit Berlin.

Schlussfolgerung 4:

Initiierung eines strategischen Ziel-3-Projekts zur Konkretisierung und Weiterentwicklung der Vision des „Mitteleuropäischen Kristalls“

Der erweiterte deutsch-tschechische Grenzraum hat das Potenzial, sich zu einem noch dynamischeren Wirtschafts- und Kooperationsraum im Herzen Europas zu entwickeln. Das vorgeschlagene Leitbild des „Mitteleuropäischen Kristalls“ könnte geeignet sein, die entsprechenden nationalen Anstrengungen zu bündeln und auf ein gemeinsames Ziel zu fokussieren. Der Begriff „Kristall“ steht für die handwerklich-industriellen Traditionen dieses Raumes sowie für seine vielfältigen aktuellen Potenziale und Chancen. Die grenzüberschreitenden Vernetzungen dieser Entwicklungsansätze sind bislang unzulänglich. Daher sollte die Arbeitsgruppe für die neue EU-Förderperiode ab 2007 ein strategisches Projekt im Rahmen des neuen

Závěr 3:

Společné zastupování (prosazování) střeoevropských zájmů vůči Evropské unii

Určité úkoly a naléhavé žádosti související s rozvojem rozšířeného česko-německého příhraničí nelze řešit jen v rámci mezistátní spolupráce, nýbrž je do nich třeba zapojit také evropské instituce. To platí například pro strukturální politiku nebo výstavbu významných dopravních komunikací. Základní politické směry hospodářské podpory regionů a také strategické směrnice v oblasti územního rozvoje se uskutečňují na evropské úrovni a částečně též v rámci nadnárodních projektů. S ohledem na to by pracovní skupina měla přispět k vytváření strategických spojení k prosazování společných cílů územního rozvoje v Evropě. Na základě územních vazeb v rozšířeném česko-německém příhraničí by měly být do aktivit zapojeny i Polsko a Rakousko. Rozšířené česko-německé příhraničí tak zahrnuje také část Lubušského vojvodství a část vojvodství Dolní Slezsko s Vratislaví v Polsku, část Horního a Dolního Rakouska a na severu část Braniborska a Berlín.

Závěr 4:

Iniciace strategického projektu v rámci cíle 3 strukturální politiky EU, který by vedl ke konkretizaci a dalšímu vývoji vize „střeoevropského krystalu“

Rozšířené česko-německé příhraničí má potenciál pro to, aby se stalo ještě dynamičtěji se rozvíjejícím ekonomickým a kooperačním prostorem v srdci Evropy. Navržený model „střeoevropského krystalu“ by mohl být využit pro propojení příslušných národních aktivit a pro soustředění se na dosažení společného cíle. Pojem „krystal“ má vyjádřit řemeslné a průmyslové tradice a rozmanité aktuální potenciály a příležitosti v tomto prostoru. Přeshraniční spolupráce stavějící na využití těchto potenciálů a příležitostí je však nedostatečná. Pracovní skupina by proto měla pro nové programové období EU, začínající v roce 2007, iniciovat v rámci nového cíle 3 strukturální politiky EU

Ziels 3 – „Territoriale Zusammenarbeit“ – initiieren, um großräumige Entwicklungs- und Handlungsmöglichkeiten für die zukünftige Entwicklung des erweiterten deutsch-tschechischen Grenzraums aufzuzeigen. Dies setzt gründliche Analysen der Ausgangslage voraus.

*Schlussfolgerung 5:
Verbesserung der grenzüberschreitenden Informationsgrundlagen*

Es gab und gibt bereits unterschiedliche Aktivitäten zur Verbesserung des gegenseitigen Kenntnisstands über die Grundlagen, Ziele und Verfahren der Raumplanung und -entwicklung. Entsprechende Fragen wurden beispielsweise in den grenzüberschreitenden Arbeitsgruppen auf Bundesländerebene sowie in den EU-geförderten Projekten ENLARGE-NET und CLARA@EU aufgegriffen. Dennoch werden von den Akteuren immer wieder Wissenslücken beklagt, weswegen die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe sich erneut dieser Aufgabe widmen sollte. Die Verbesserung der Informationsgrundlagen sollte sich auf Informationen über Instrumente, Verfahren, Kompetenzen und Gesetzesänderungen im Bereich der Raumentwicklung beziehen. Durch fehlende Kenntnis der jeweiligen nationalen Fach-Terminologien kommt es vielfach zu Missverständnissen und Komplikationen. Teilweise herrscht auch einfach nur Unsicherheit aufgrund von Unkenntnis über grenzüberschreitende Mitwirkungsmöglichkeiten. Darüberhinaus sollten mehr und bessere Informationen über räumliche Strukturen und Probleme erarbeitet und ausgetauscht werden, um die Entwicklung gemeinsamer Problemwahrnehmungen zu unterstützen.

*Schlussfolgerung 6:
Unterstützung regionaler Entwicklungskonzepte*

Informelle grenzüberschreitende Leitbilder können wesentliche Beiträge zur besseren Koordinierung der Raumentwicklung über Staatsgrenzen hinweg leisten. Derartige Konzepte, Strategien oder Leitbilder entfalten ihre Wirkung allerdings nicht vorrangig durch die Festlegung konkreter Raumnutzungsmuster, sondern durch die Annäherung von Sichtweisen und Zielen in einem gemeinsamen Kommunikationsprozess. Visualisierungen konkurrierender Ziele und Leitvorstellungen in Form von Karten können dabei eine wesentliche Rolle spielen. Die deutsch-tschechische Arbeitsgruppe für

„Üzemní spolupráce“ strategický projekt, který by zmapoval možnosti budoucího velkoplošného (nadregionálního) rozvoje rozšířeného česko-německého příhraničí i možnosti společné podpory tohoto rozvoje. To bude vyžadovat důkladné analýzy výchozí situace.

*Závěr 5:
Zlepšení informovanosti v rámci přeshraniční spolupráce*

Dosud existovaly a nadále existují různé aktivity ke zlepšení vzájemného poznání základů, cílů a postupů územního plánování a územního rozvoje. Touto problematikou se zabývaly například přeshraniční pracovní skupiny na úrovni spolkových zemí a pracovní týmy v rámci projektů ENLARGENET a CLARA@EU, které jsou spolufinancovány z fondů EU. Nicméně subjekty z obou stran hranice si stále stěžují na mezery v poznatcích, proto by se českoněmecká pracovní skupina měla těmto úkolům znovu věnovat. Zlepšení informovanosti by se mělo týkat především informací o nástrojích, postupech, kompetencích a změnách zákonů v oblasti územního rozvoje. Neznalost příslušné národní odborné terminologie vede k častým nedorozuměním a komplikacím. Jinak ale zčásti panuje prostě jen nejistota vyplývající z neznalosti možností přeshraniční spolupráce. Kromě toho by měly být vypracovány a vzájemně intenzivněji a lépe vyměňovány informace o území a územních problémech, což by umožnilo lepší společné vnímání problémů.

*Závěr 6:
Podpora regionálních koncepcí rozvoje*

Neformální přeshraniční modely mohou podstatným způsobem přispět k lepší koordinaci územního rozvoje překračujícího státní hranice. Přínos takovýchto konceptů, strategií a modelů nespočívá pouze ve stanovení konkrétních modelů využití území, ale také v přibližování pohledů a cílů v procesu vzájemné komunikace. Podstatnou roli při tom může hrát vizualizace konkurujících cílů a modelových představ zobrazených na mapách. Českoněmecká pracovní skupina pro územní rozvoj by proto měla prosazovat nové „moderní“ přeshraniční koncepce rozvoje,

Raumentwicklung sollte sich daher für neue, „moderne“ grenzüberschreitende Entwicklungskonzepte einsetzen, die in einem diskursiven Prozess unter enger Mitwirkung regionaler und lokaler Akteure erarbeitet werden. Dabei sollten auch die Ergebnisse der tschechisch-polnischen und der polnisch-deutschen Entwicklungsstudien berücksichtigt werden, die momentan in Bearbeitung sind.

Schlussfolgerung 7:

Veränderung der rechtlichen Rahmenbedingungen zur Erleichterung direkter grenzüberschreitender Abstimmungen

Nicht befriedigend geregelt ist derzeit die grenzüberschreitende Abstimmung raumbedeutsamer Vorhaben, die erhebliche Auswirkungen auf das Nachbarland haben könnten. Die zuständigen Behörden tauschen zwar gelegentlich Informationen darüber aus, aber die Karten- und Textdokumente werden oft nicht übersetzt. Außerdem scheint nicht immer nachvollziehbar zu sein, wie mit Einwänden und Stellungnahmen aus dem Nachbarland umgegangen wird. Die Arbeitsgruppe sollte daher darauf hinwirken, weitergehende zwischenstaatliche Vereinbarungen zur Konkretisierung von § 16 des deutschen Raumordnungsgesetzes zu treffen. Dabei geht es weniger um die Schaffung eines verbindlichen Rechtsrahmens, sondern vielmehr um die Erarbeitung von Empfehlungen nach dem Vorbild beispielsweise der deutsch-niederländischen Kommission für Raumordnung. Auf diese Weise sollten konkrete Vorschläge unterbreitet werden, wie im Falle einer raumbedeutsamen Maßnahme, die erhebliche Auswirkungen auf das Nachbarland haben könnte, vorgegangen werden soll. Es sollte also definiert werden, ab welcher Schwelle von „erheblichen Auswirkungen“ auszugehen ist. Zu klären wäre auch,

- welche Informationen
- in welcher Sprache
- in welcher Phase eines Planungsprozesses
- an welche Stellen im Nachbarland

zu geben sind. Außerdem sind Regelungen für den Umgang mit Einwänden und für die Beilegung eventueller Konflikte erforderlich.

keré by byly během zpracování průběžně projednávány s regionálními a lokálními aktéry. Přitom by měly být zohledněny také výsledky v současné době rozpracovaných česko-polských a polsko-německých studií rozvoje.

Závěr 7:

Změna právních rámcových podmínek k usnadnění přímého přeshraničního schvalování

Přeshraniční projednávání a schvalování územně významných záměrů, které by mohly mít závažné účinky na sousední zemi, postrádá uspokojivou právní úpravu. Kompetentní úřady si sice příležitostně vyměňují informace, ale mapové a textové dokumenty se zpravidla nepřekládají. Kromě toho není vždy možné následně zjistit, jak je v sousední zemi naloženo s námitkami a stanovisky z druhé strany hranice. Pracovní skupina by proto měla usilovat o uzavření mezistátní dohody, která by uvedla do praxe principy § 16 německého zákona o prostorovém uspořádání (Raumordnungsgesetz). Tento paragraf stanovuje, že územně významné záměry a opatření, které by mohly mít závažné účinky na sousední státy, musí být jimi odsouhlaseny podle zásad vzájemnosti (reciprocity) a rovnocennosti (ekvivalence). Přitom se nejedná ani tak o vytvoření závazného právního rámce, ale spíše o vypracování doporučení například podle vzoru německo-nizozemské komise pro územní rozvoj. Tímto způsobem by měly být předkládány konkrétní návrhy, jak postupovat v případě záměru s přeshraničním dopadem na území sousední země. Mělo by být také stanoveno, z jaké prahové hodnoty „značných účinků“ by se mělo vycházet. Je třeba také specifikovat,

- které informace,
- v jakém jazyku,
- v které fázi plánovacího procesu a
- které místo v sousední zemi

je třeba uvést. Kromě toho jsou nezbytná pravidla, jak reagovat na námitky a jak urovnávat případné spory.

Quellen / Zdroje

Allgemeine Literatur

Obecné zdroje

BayStMinLU (Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Umweltfragen [Bavorské státní ministerstvo rozvoje spolkové země a životního prostředí]) (Hrsg. [vydavatel]) (1994): Entwicklungskonzept Bayerischer Wald/Šumava (Böhmerwald)/Mühlviertel [Koncepte rozvoje euroregionu Bavorský les/Šumava/Mühlviertel]. Materialien für den bayerischen Teil [Materiály pro bavorskou část]. München [Mnichov].

EU-KOM (= Europäische Kommission [Evropská komise]) (2004): Eine neue Partnerschaft für die Kohäsion. Konvergenz, Wettbewerbsfähigkeit, Kooperation [Nové partnerství pro soudržnost, sbližování, konkurenceschopnost, spolupráci].

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion3/cohesion_3_de.htm, 23.11.2005.

IÖR (= Leibniz-Institut für ökologische Raumentwicklung e.V. [Leibnizův ústav ekologického územního rozvoje])/ÚÚR (= Ústav územního rozvoje) (2006): Aufbau Ost – Synthese gemeinsamer deutsch-tschechischer Raumordnungsvorhaben zur Stärkung der territorialen Kohäsion [Výstavba Východ – Syntéza společných česko-německých záměrů územního rozvoje směřujících k posílení územní soudržnosti]. Zwischenbericht [dílčí zpráva].

http://www.ioer.de/ioer_projekte/PDF/182_Zw-Bericht_Deutsch.pdf, 16.06.2006.

Jurczek, Peter (1996): Grenzüberschreitendes Entwicklungskonzept „Mittlerer bayerisch-tschechischer Grenzraum“ [Přeshraniční koncepce rozvoje „Střední část bavorsko-českého příhraničí“]. München, Prag [Mnichov, Praha].

Jurczek, Peter; Roch, Isolde; Mundil, Richard (1994): Trilaterales Entwicklungskonzept für den bayerisch-sächsisch-tschechischen Grenzraum (Nordostbayern – Sächsisches Vogtland – Nordwestböhmen) [Trilaterální koncepce rozvoje pro bavorsko-česko-saské příhraničí (severovýchodní Bavorsko – saské Vogtlandsko – severozápadní Čechy)]. München, Dresden, Prag [Mnichov, Drážďany, Praha]: Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Umweltfragen, Sächsisches Staatsministerium für Umwelt und Landesentwicklung, Ministerium für Wirtschaft der Tschechischen Republik [Bavorské

státní ministerstvo rozvoje spolkové země a životního prostředí, Saské státní ministerstvo životního prostředí a rozvoje spolkové země, Ministerstvo hospodářství České republiky].

Leibenath, Markus; Knippschild, Robert (2004): Enlarge-Net – Dritter Evaluierungsbericht. Analysen und Empfehlungen zur zukünftigen Gestaltung der grenzüberschreitenden Kooperation im Enlarge-Net-Gebiet [Enlarge-Net – Třetí hodnotící zpráva. Analýzy a doporučení k budoucímu utváření přeshraniční spolupráce v regionu Enlarge-Net].

http://www.ioer.de/PDF/ProjPDF/ENLARGE-NET_3_evalbericht.pdf, 16.06.2006.

Müller, Bernhard; Wiechmann, Thorsten; Beier, Markus et al. (1999): Gemeinschaftliches Entwicklungs- und Handlungskonzept für die vier sächsischen Euroregionen [Společná koncepce rozvoje čtyř saských euroregionů]. Dresden [Drážďany].

Roch, Isolde; Hübler, Karl-Hermann; Hána, Willi; Mundil, Richard et al. (1995): Leitlinien und Entwicklungsziele des sächsisch-böhmischen Erzgebirges [Směrnice a rozvojové cíle českosaského Krušnohoří]. Berlin [Berlín].

Roch, Isolde; Jurczek, Peter; Mundil, Richard (1994): Grenzüberschreitendes Entwicklungskonzept für das Dreiländereck Bayern-Böhmen-Sachsen [Přeshraniční koncepce rozvoje trojúhelníku tří zemí Bavorsko-Čechy-Sasko]. München u. a. [Mnichov a.j.]

Schmitz, Holger; Jellinghaus, Lorenz (2006): Grenzüberschreitende Zusammenarbeit Deutschland-Tschechische Republik – Handlungsmöglichkeiten zu einer besseren transnationalen Zusammenarbeit bei der Einzelhandelsentwicklung im Grenzraum – [Přeshraniční spolupráce Německo – Česká republika – co lze podniknout pro dosažení lepší mezinárodní spolupráce při rozvoji maloobchodu v příhraničí –], unveröffentlicht [neuveřejněné].

Sinz, Manfred (2005): Metropolregionen: Einführung [Metropolitní regiony: úvod]. In: IzR 7.2005, IIV.

SMI (= Sächsisches Staatsministerium des Innern [Saské ministerstvo vnitra]) (2004): Rothenburger Erklärung zur grenzüberschreitenden Regionalentwicklung [Rothenburské

prohlášení o přeshraničním regionálním rozvoji].

<http://wo5app1.saxony.de/app/WebObjects/mspublic.woa/wa/componentDetails?id=10422>, 02.11.2004.

Turowski, Gerd (2005): Raumplanung (Gesamtplanung) [Územní/prostorové/plánování (souhrnné plánování)]. In: Akademie für Raumforschung und Landesplanung: Handwörterbuch der Raumordnung [Akademie územního/prostorového/výzkumu a zemského plánování: Příručka prostorového uspořádání]. Hannover. ARL. Seite 893-898.

Internationale Verträge Mezinárodní smlouvy

Vertrag vom 27.02.1992 zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechischen und Slowakischen Föderativen Republik über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit mit dem dazugehörigen Briefwechsel zwischen dem Bundesminister des Auswärtigen Amtes der Bundesrepublik Deutschland und dem Stellvertreter des Vorsitzenden der Regierung der CSFR und Minister für Auswärtige Angelegenheiten (BGBl. II S. 462) [Smlouva z 27.02.1992 mezi Spolkovou republikou Německo a Českou a Slovenskou federativní republikou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci].

Deutsche Gesetze und Rechtsvorschriften Německé právní předpisy

Baugesetzbuch (BauGB). Vom 23. Juni 1960 (BGBl I 1960, 341). Neugefasst durch Bek. v. 23.09.2004 I 2414; zuletzt geändert durch Art. 21 G v. 21.06.2005 I 1818 [Stavební zákoník (BauGB). Ze dne 23. června 1960 (BGBl I 1960, 341). V novém znění dle úředního oznámení z 23.09.2004 I 2414; naposled pozměněn článkem 21 G ze dne 21.06.2005 I 1818]. <http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/rog/index.html>, 26.10.2005].

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (GG). Vom 23. Mai 1949 (BGBl I S. 1) (BGBl III 100-1). Zuletzt geändert durch Änderungsgesetz vom 26. Juli 2002 (BGBl I S. 2863) [Ústava spolkové republiky Německo (GG). Ze dne 23. května 1949 (BGBl I S. 1) (BGBl III 100-1). Naposled změněn pozměňovacím zákonem z 26. července 2002 (BGBl I S. 2863)].

<http://www.bundesregierung.de/Gesetze/-,4222/Grundgesetz.htm>, 26.10.2005.

Raumordnungsgesetz (ROG). Vom 18. August 1997 (BGBl I 1997, 2081, 2102). Zuletzt geändert durch Art. 2b G v. 25.06.2005 I 1746 [Zákon o prostorovém uspořádání (ROG). Ze dne 18. srpna 1997 (BGBl I 1997, 2081, 2102). Naposled změněn článkem 2b G v. 25.06.2005 I 1746].

<http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/rog/index.htm>, 26.10.2005.

Tschechische Gesetze und Rechtsvorschriften České právní předpisy

Gesetz Nr. 50/1976 Slg., über die Gebietsplanung und Bauordnung (Baugesetz, im Wortlaut späterer Vorschriften [Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů)].

Gesetz Nr. 183/2006 Slg., über die Gebietsplanung und Bauordnung (Baugesetz) [Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)]

Gesetz Nr. 248/2000 Slg. über die Unterstützung der Regionalentwicklung [Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje].